

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๘๔ ตอนที่ ๘๓๑ – ๘๔๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๘๓๑

- ถ. การที่จะบรรลุมรรคผล เพราะเขายกองค์ฌานขึ้นมาพิจารณาใช้ใหม่
- ส. อะไรที่เป็นองค์ฌาน ที่ยกขึ้นมาพิจารณา
- ถ. องค์ฌาน ๕ มีวิตก วิจาร์
- ส. ส่วนมากมักจะเข้าใจกันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ขอกล่าวถึง

อังคตตรนิกาย นวกนิบาต ฌานสูตร ข้อ ๒๔๐ ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายเพราะอาศัย
ปฐมฌานบ้าง ทุตติยฌานบ้าง ตติยฌานบ้าง จตุตถฌานบ้าง อากาสนัญญายตน-
ฌานบ้าง วิญญูญายตนฌานบ้าง อากิญจัญญายตนฌานบ้าง เนวสัญญานา-
สัญญายตนฌานบ้าง ฯลฯ

ถ้าฟังเพียงเผิน ๆ โดยไม่พิจารณา บางท่านอาจจะเข้าใจว่า ต้องบรรลุฌานจิต
ก่อน แต่อย่าลืมว่า นี่เป็น **ฌานสูตร** เพราะฉะนั้น นี่สำหรับผู้ที่ยังบรรลุฌานและเป็นผู้ที่
อบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเวลาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม อาจจะประกอบพร้อมด้วย
ปฐมฌาน หรือทุตติยฌาน หรือตติยฌาน หรือจตุตถฌาน หรืออาจจะไม่ประกอบกับ
ฌานจิตเลย เพราะสภาพธรรมไม่ว่าจะเป็นกุศลธรรมหรืออกุศลธรรม ไม่ว่าจะเป็น
นามธรรมหรือรูปธรรมที่ปัญญากำลังระลึกรู้ในขณะนั้น เมื่อปัญญาอบรมเจริญ
สมบูรณ์พร้อมที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมบรรลุอริยสัจธรรมได้ โดยไม่จำเป็นต้อง
อาศัยปฐมฌาน หรือทุตติยฌาน หรือตติยฌาน หรือจตุตถฌาน หรืออรุณฌาน

และไม่่ว่าจะเป็นฌานหนึ่งฌานใด ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานและก็มีวิ-
ความแคล่วคล่องชำนาญจริง ๆ ย่อมสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ประกอบด้วยองค์
ของฌานหนึ่งฌานใด

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็ข้อที่เรากล่าววว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะอาศัยปฐมณานบ้าง ดังนี้ นั้น เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมณาน เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งปฐมณานั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร ไม่มีสุข เป็นอาพาธ เป็นของผู้อื่น เป็นของขำระดู ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว เธอย่อมโน้มจิตไปเพื่ออมตธาตุว่า นั่นสงบ นั่นประณีต คือ ธรรมเป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับ นิพพาน เธอตั้งอยู่ในปฐมณานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

เจาะจงองค์มานหนึ่งองค์มานใดหรือเปล่า หรืออารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดหรือเปล่า ไม่มีเลยที่ว่า จะต้องยกองค์มานขึ้นพิจารณา เพราะผู้ที่ระดับกิเลสได้ เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันมีอยู่ในขณะแห่งปฐมณานั้น ไม่ใช่ให้เจาะจงว่า ถ้าเป็นปฐมณานต้องยกวิตกเจตสิกขึ้นพิจารณา หรือพิจารณาเจตสิกขึ้นพิจารณา ไม่มี แล้วแต่ว่าจะพิจารณารูป หรือเวทนา หรือสัญญา หรือสังขาร หรือวิญญาณ และเห็นว่าสภาพธรรมเหล่านั้นก็เป็นสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร ไม่มีสุข เป็นอาพาธ เป็นของผู้อื่น เป็นของขำระดู ว่างเปล่า เป็นอนัตตา เธอย่อมยังจิตให้ตั้งอยู่ด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นแล้ว เธอย่อมโน้มจิตไปเพื่ออมตธาตุคือนิพพานว่า นั่นสงบ

ต้องเห็นว่า นั่นสงบกว่าปฐมณาน เพราะในขณะที่พิจารณาปฐมณาน ย่อมเห็นว่าปฐมณานไม่เที่ยง ขณะนั้นเป็นการพิจารณาวิญญาณขันธ หรือว่าในขณะที่นั้นจะพิจารณารูปก็ได้ หรือจะพิจารณาเวทนาที่เกิดกับปฐมณานก็ได้ พิจารณาสัญญาก็ได้ หรือว่าพิจารณาสังขาร คือ เจตสิกธรรมองค์หนึ่งองค์ใดก็ได้ที่เกิดขึ้นปรากฏ หรือพิจารณาปฐมณานนั่นเองว่าไม่เที่ยง จึงจะโน้มไปเพื่ออมตธาตุ เพราะเห็นว่านิพพาน นั้นย่อมสงบกว่าสภาพธรรมที่แม้เป็นปฐมณานก็ยังเกิดดับ ไม่เที่ยง

เรื่องของนามธรรมและรูปธรรมเป็นเรื่องที่ต้องรู้จนชินและจึงละ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่
อยากรู้ตอนนั้น อยากรู้ให้คิดถึงตรงนี้ และจึงจะไปละตรงนั้น หรืออะไร นั่นไม่ใช่เรื่อง
ของการอบรมเจริญปัญญาที่จะละความยินดีพอใจในนามธรรมและในรูปธรรม

เรื่องของการที่จะบรรลุถึงฉานจิต หรืออัปปนาสมาธิ เป็นเรื่องยาก จนกระทั่ง
แม้ในพระวินัยบัญญัติก็ยังบัญญัติว่า เป็นปาราชิก เพราะเป็นการอวดอุตริมนุสสธรรม
คือ ธรรมที่เหนือ หรือว่าเลิศ หรือว่ายิ่งกว่าธรรมดา ผู้ที่บอกว่า บรรลุปฐมฌานแล้ว
มีจุดประสงค์อะไรที่กล่าวอย่างนั้น เพราะเป็นเรื่องยากจริง ๆ เพราะฉะนั้น ในพระวินัย
บัญญัติจึงได้ทรงแสดงไว้ว่า บุคคลใดที่อวดอุตริมนุสสธรรม คือ การบรรลุฉานจิต
หรือว่ามรรคผลนิพพาน ต้องอาบัติปาราชิก พ้นจากความเป็นภิกษุ

ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ๆ เลย เพราะฉะนั้น ในสมัยนี้ ถ้าจะมีใครบอกว่า มีผู้ที่
บรรลุถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน หรือมีจักขุทิพย์ เห็นนรก เห็นเทวดาต่าง ๆ
ก็ต้องพิจารณาว่า มีเหตุสมควรที่จะให้เห็นอย่างนั้นหรือเปล่า นี่เป็นอุตริมนุสสธรรม
หรือเปล่า เพราะคนธรรมดาไม่เห็น

ถ. ผู้ที่ได้ฌาน นึกถึงอาวัชชนวสี แต่ผู้ที่ใกล้จะได้ฌาน ผู้ที่กำลังฝึกฝนอยู่
ในท่ามกลาง เขาจะนึกอย่างไร ต้องมีวสีทั้ง ๕ หรือเปล่า

ส. ยังไม่มีวสีเลย ต้องหลังจากที่บรรลุปฐมฌานแล้ว จึงจะฝึกหัดอบรมจน
ชำนาญ ๕ ประการก่อนที่จะบรรลุถึงทุติยฌาน ไม่อย่างนั้นบรรลุถึงทุติยฌานไม่ได้
หรือว่าฌานที่ได้แล้วก็อาจจะไม่เกิดอีกเลย ถ้าไม่อบรมฝึกหัดให้ชำนาญแคล่วคล่อง

ถ. ผู้ที่จะฝึกหัดให้ชำนาญ ให้แคล่วคล่อง ให้ได้ฌาน เขาจะนึกอย่างไร
จะทำอย่างไร

ส. เวลาที่ฉานจิตเกิด ประกอบด้วยความสงบที่มั่นคงพร้อมด้วยปัญญา
อย่าลืมปัญญา ปัญญาเป็นสภาพธรรมซึ่งรู้แจ้ง เพราะฉะนั้น ขณะนั้นผู้นั้นจะต้องรู้ใน
ลักษณะของอัปปนาสมาธิซึ่งเป็นความสงบที่มั่นคง เพราะว่าประกอบด้วยปัญญา
เมื่อมีปัญญาเกิดขึ้นในขณะนั้น สัญญาความจำในอัปปนาสมาธิที่เป็นปฐมฌานก็จำได้
มั่นคง และต่อมาก็ฝึกหัดอบรมในการที่ไม่นึกถึงเรื่องอื่น

แต่ก่อนเคยนึกถึงรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง โผฏฐัพพะบ้าง แต่สำหรับผู้ที่จะอบรมเจริญความสงบให้ยิ่งขึ้น ให้ปฐมฌานจิตเกิดขึ้นบ่อย ๆ จะต้องนึกถึงขณะที่เป็นอัปปนาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่นึกถึงเรื่องอื่น จนกระทั่งมีความชำนาญ

ถ. นึกแล้วบางทีก็เป็นอกุศล บางทีก็เป็นกุศล

ส. เรื่องของการบรรลุฌานจิต ไม่ใช่ง่าย ต้องเป็นเรื่องที่ประกอบด้วยปัญญาจริง ๆ ถ้าใครกล่าวว่า กำลังเจริญสมถภาวนา แต่ไม่รู้อะไรเลยในขณะนั้น รู้ได้เลยว่า ขณะนั้นไม่ใช่สมถภาวนา เป็นมิจฉาสมาธิ

เพราะฉะนั้น ต้องประกอบด้วยปัญญา ไม่ว่าจะป็นสมถภาวนาหรือเป็นวิปัสสนาภาวนา แต่ว่าเป็นปัญญาที่ต่างกัน เพราะปัญญาของสมถะสามารถที่จะรู้ลักษณะของจิตที่เป็นกุศลที่สงบ และสงบขึ้น ๆ และรู้วิธีปฏิบัติอบรมว่า อบรมอย่างไรจึงสงบขึ้น แต่ว่าไม่ได้รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

วิธีทั้ง ๕ เช่น อาวัชชนวสี ชำนาญในการนึกถึง เวลาถ้าจะนึก สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้ปฐมฌาน ก็สามารถที่จะนึกถึงรูป หรือเสียง หรือกลิ่น หรือรส หรือโผฏฐัพพะได้ใช่ไหม และชำนาญไหม หรือนึกไม่ค่อยออก

ถ. (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ไม่จริง ไม่ใช่นึกถึงอะไรก็ได้ ขณะไหนก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ขณะนี้ถ้าให้นึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏ อาจจะนึกได้ง่ายใช่ไหม แต่ลองนึกถึงสิ่งที่ไม่ปรากฏ แม้แต่นึกก็ยังไม่ชำนาญ ลองนึกถึงเสื้อตัวหนึ่งที่อยู่ในตู้ นึกเดี๋ยวนี้ทันทีได้ไหม แต่สำหรับผู้ที่มีอาวัชชนวสี ไม่ว่าจะขณะไหน ณ สถานที่ใด เมื่อปรารภนาจะนึก นึกได้ทันที นี่คือความชำนาญที่ได้อบรมของผู้ที่ได้ปฐมฌานก่อนที่จะถึงทุติยฌาน เพราะฉะนั้น คนที่ยังไม่ได้ฌานจิต อย่าคิดว่าไวหรือชำนาญ ความรวดเร็ว ความคล่องแคล่วยังไม่เท่ากับผู้ที่ได้อบรมจนกระทั่งมีความสงบที่มั่นคง แม้แต่การคิด ก็คิดซ้ำกว่ากัน แต่ท่านที่บรรลุปฐมฌานเพียงครั้งแรก ถ้าไม่ฝึกหัดอบรมที่จะคิดถึงลักษณะที่เป็นอัปปนา-

สมาธิที่เป็นปฐมฌาน ย่อมไม่คล่องแคล่ว ในตอนแรก ๆ ยังนึกไม่คล่องแคล่ว ยังไม่ชำนาญ จะต้องฝึกหัดอบรมจนกระทั่งมีความชำนาญ ๕ ประการ ก่อนที่จะบรรลุดังทุกติยฌาน

วสี ต้องหมายความว่าหลังจากที่บรรลุปฐมฌานแล้ว ก่อนที่จะถึงทุกติยฌาน จึงจะชื่อว่า อบรมความชำนาญในการเข้า ในการออก ในการอธิษฐานให้ตั้งอยู่ ในการพิจารณาองค์ฌาน และในการนึกถึง

ถ. ปรมัตถสัจจะ กับสมมติสัจจะ ขอให้อธิบายให้ละเอียดกว่านั้น

ส. วันหนึ่ง ๆ คิดมากมายหลายเรื่องโดยที่สติไม่ได้ระลึกไว้ว่า ขณะนั้นเรื่องไม่มีจริง แต่เราจิตที่คิดเป็นปรมัตถ์ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เพราะฉะนั้น เวลาใดที่สติเกิดขึ้นระลึกไว้จิตที่คิด ก็รู้ว่าแท้ที่จริงแล้วเรื่องที่เราคิดทั้งหมดนั้น เป็นสมมติสัจจะเท่านั้น ไม่ใช่ปรมัตถสัจจะ

แต่ปรมัตถสัจจะ คือ ในขณะที่สติระลึกไว้สภาพที่กำลังคิด รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นสภาพที่คิด เมื่อเป็นเพียงสภาพที่คิด จึงเป็นปรมัตถสัจจะ ส่วนเรื่องที่กำลังคิดเป็นสมมติสัจจะ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เมื่อรู้ชัดจึงจะสามารถแยกออกว่าทางตาขณะที่รู้ในสภาพที่กำลังเห็น ขณะนั้นเป็นปรมัตถสัจจะ ทางหู ขณะที่กำลังระลึกไว้สภาพที่กำลังรู้เสียงว่า เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพรู้ ชาติรู้ ขณะนั้นก็รู้ว่า นั่นเป็นปรมัตถสัจจะ แต่พอถึงทางใจที่คิดเรื่องราวต่าง ๆ ปัญญา ก็รู้ว่า ขณะที่กำลังคิด สภาพที่คิดมีจริง ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สภาพที่คิดเป็นปรมัตถสัจจะ ส่วนเรื่องที่กำลังคิดอยู่เป็นสมมติสัจจะทั้งหมด

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ อยู่กับสมมติสัจจะ คือ ความคิดตลอดเวลา จนกว่าสติจะระลึกไว้ลักษณะที่เป็นปรมัตถ์ จึงจะรู้ว่าเรื่องทั้งหมดนี้เป็นจริงโดยสมมติเท่านั้น แต่ไม่ใช่เป็นปรมัตถ์ ซึ่งผู้ที่ไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่สามารถที่จะรู้ความ

ต่างกันของปรมัตตสังขะและสมมติสังขะ แม้ว่าจะได้อ่านคัมภีร์ที่กล่าวถึงสังขะ ๒ ประการ คือ ปรมัตตสังขะและสมมติสังขะ ก็เป็นเพียงขั้นเข้าใจตามว่า ความจริงมี ๒ อย่าง คือ ความจริงโดยสมมติ และความจริงที่เป็นปรมัตตธรรม

แต่ไม่เหมือนกับขณะที่รู้ชัด โดยสติระลึกรูปภาพที่เป็นปรมัตต และก็รู้ว่า ในขณะที่คิด เวลาที่รู้ว่าเป็นสภาพที่รู้ นั้นเป็นปรมัตตสังขะ แต่ว่าเรื่องทั้งหมดเป็นสมมติสังขะ เพราะฉะนั้น ถ้าสติไม่เกิด ทุกคนก็อยู่ในโลกของสมมติสังขะเท่านั้น ไม่รู้ลักษณะของปรมัตตสังขะเลย และก็คิดว่า ทรงแสดงไว้ แต่ไม่ประจักษ์ว่าขณะไหน

ต่อเมื่อใดที่อบรมเจริญสติ ก็สามารถที่จะรู้ได้ว่า ขณะไหนเป็นปรมัตตสังขะ และขณะไหนเป็นสมมติสังขะ เมื่อเป็นอย่างนี้ ย่อมรู้สังขะทั้ง ๒ ตามความเป็นจริง

ไม่ใช่ว่าผู้ที่อบรมเจริญสติปฏิฐานไม่รู้สมมติสังขะ ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ไม่ใช่อย่างนั้น แต่รู้ละเอียดจนกระทั่งรู้ว่า ขณะใดเป็นสมมติสังขะ และลักษณะใดเป็นปรมัตตสังขะ จึงจะละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

ในขณะที่กำลังเห็น โดยมากทุกท่านสงสัยทางตา รูปารมณ์ สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอย่างไร เพราะเห็นขณะไหนก็เป็นคน เป็นคนนั้น คนนี้ ชื่อนั้น ชื่อนี้ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ขณะนั้นทั้งหมดที่เป็นคนชื่อนั้น ชื่อนี้ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ขณะนั้นเป็นสมมติสังขะ แต่เวลาที่สติระลึกรู้ว่า ขณะที่กำลังเห็นมีจริง เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะนั้นปัญญาารู้ปรมัตตสังขะ จึงแยกปรมัตตสังขะและสมมติสังขะ ออกได้ และก็รู้ว่าขณะใดเป็นสังขะใด จึงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะขณะที่เป็นสมมติสังขะนั้น เป็นการนึกถึงเรื่องราวของสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไม่อย่างนั้นไม่มีทางที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ไม่มีหนทางที่จะประจักษ์สภาพที่เป็นอนัตตา ก็ได้แต่พูดว่าให้ละการยึดถือ อย่าไปยึดถือว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน แต่ถ้าปัญญาไม่รู้ชัดอย่างนี้จริง ๆ ไม่มีหนทางที่จะละการที่เคยยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ที่เหนียวแน่นเหลือเกินได้

เพราะฉะนั้น ปัญญาจะต้องรู้เพิ่มขึ้น ๆ จริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ

เป็นเรื่องจริง ซึ่งปัญญาจะต้องรู้จริง ๆ และจะละกิเลสได้จริง ๆ ดับสักกายทิฐิที่เคยยึดถือสภาพธรรมเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้จริง ๆ

คนที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ดูโทรทัศน์ได้ไหม ดูหนังได้ไหม

บางคนกล่าวว่า จะดูได้อย่างไร เดี่ยวร่วนวายกันไปหมด ตัวจริง ตัวปลอม มีทั้งที่อยู่นอกจอ ในจอ เต็มไปหมด แต่ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ เวลาที่ยังไม่ได้ดูโทรทัศน์ หลงบ้างหรือเปล่า ยังไม่ต้องไปคิดถึงตอนดูโทรทัศน์ กำลังนั่งอยู่ในขณะนี้ หลงแล้วหรือยัง เพราะเป็นไปกับสมมติสัจจะ ท่านผู้นี้ชื่อนี้ นั่งอยู่ที่นี้ ขณะนั้นยังไม่ต้องดูโทรทัศน์ก็หลงแล้ว ไม่รู้ลักษณะของปรมาตตสัจจะซึ่งไม่มีท่านผู้ใดเลย มีแต่สภาพที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ส่วนที่จะรู้ว่าชื่อนี้ นั่งที่นี้ นั้นเป็นเรื่องของการคิด

สภาพที่คิดมีจริง แต่เรื่องที่คิดทั้งหมดรู้แล้วว่า เป็นสมมติสัจจะเท่านั้น ไม่ใช่ปรมาตตสัจจะ จึงรู้ว่า ขณะที่คิดนั้นก็เกิดขึ้นและดับไป ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น เวลาที่ดูโทรทัศน์ จะไม่ต่างกันเลย คนในโทรทัศน์ชื่อนั้นจริง ๆ หรือเปล่า ก็เหมือนคนที่นั่งอยู่ที่นี้ชื่อนี้จริง ๆ หรือเปล่า ไม่ใช่จะหลงแต่เวลาที่ดูโทรทัศน์ แต่ว่ายังไม่ได้ดูโทรทัศน์ก็หลงแล้ว

เวลาที่จะรู้แจ้งสภาพธรรม อาจะรู้ในขณะที่ดูโทรทัศน์ หรือไม่ได้ดูโทรทัศน์ ก็เหมือนกัน เพราะสามารถที่จะแยกปรมาตตสัจจะและสมมติสัจจะได้ สภาพที่เห็นทางตาเป็นปรมาตตสัจจะ แต่เวลาที่คนนั้นชื่อนั้นในจอ ชื่อนั้นจริง ๆ เรื่องนั้นจริง ๆ กำลังพูดกับคนนั้นจริง ๆ ก็เป็นสมมติสัจจะ เพราะขณะนั้นคิดถึงสิ่งที่ปรากฏโดยอาศัยรูปร่างสัณฐาน และสัญญา ความจำต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้บรรลุมานจิต หรือไม่บรรลุมานจิตก็ตาม สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยที่ปรากฏ ปัญญาจะต้องรู้ชัดตามความเป็นจริงโดยไม่หวั่นไหว โดยไม่เลือกด้วยว่า จะต้องให้ถึงปฐมมยาน หรือทุติยมยาน เพราะเลือกไม่ได้

ถ้าใครจะเลือกอย่างนั้น ไม่ถึง ไม่มีวันที่จะถึงได้ เพราะไม่ได้ระลึกรู้ถึง
ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเพราะเหตุปัจจัยตามปกติ ตามความเป็นจริง ยังมี
โลกของโทรทัศน์โลกหนึ่งต่างจากโลกที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์ และก็ไม่นึกถึงจะดู โดยที่ไม่รู้ว่า
แม้ไม่ดูก็หลงแล้ว ขณะใดที่เป็นสมมติสัจจะ ขณะนั้นไม่รู้ปรมาตตสัจจะ ขณะนั้น
หลงอยู่ ไม่ใช่ไปหลงเฉพาะเวลาดูโทรทัศน์ หรืออ่านหนังสือ

๘๓๒

สติจะเกิดขณะที่อ่านหนังสือพิมพ์ มีเรื่องคนต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ มากมาย ได้ไหม ก็เหมือนธรรมดา ทางตายังไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์ ก็มีคนมากมาย นั่งที่โน่น ทำอย่างนั้นอย่างนี้กันบ้าง เพราะหลังจากที่เห็นแล้ว ก็มีการคิดนึกถึงสิ่งที่เห็น

สภาพคิดมีจริง เป็นปรมาตถ์ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่เรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมด เป็นสมมติสัจจะเท่านั้น ไม่มีตัวตน สัตว์ บุคคลเลยจริง ๆ โดยปรมาตถ์ แต่ว่าเป็นอารมณ์ของจิตที่คิดจริง ชื่อนั้นจริง นิ่งที่นี้จริง จริงโดยสมมติ แต่ว่าปรมาตถสัจจะเกิดขึ้นและกดับไป คิดและกดับไป และก็มีการเห็น ขณะนี้ไม่ใช่มีใครคิดอยู่ตลอดเวลา มีเห็นด้วย และไม่ใช่มีการเห็นอยู่ตลอดเวลา มีได้ยินด้วย เกิดสลับกัน เพราะฉะนั้น นี่เป็นความไม่เที่ยงของสังขารธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ซึ่งปัญญาต้องรู้ชัด จึงจะละการยึดถือสภาพธรรมทั้งหมดเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น ปัญญาจะต้องระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมทีละอย่าง ทีละประเภท ทางตา ก็ไม่ใช่ขณะที่กำลังระลึก รู้ทางหู ต้องรู้จริง ๆ และขณะที่สภาพธรรมที่ปรากฏทางหู ปรากฏกับสภาพที่รู้เสียง ขณะนั้นไม่มีอะไรปรากฏ ตัวตนไม่มี คนไม่มี อะไรก็ไม่มี เพราะขณะนั้นกำลังมีแต่สภาพรู้เสียงที่ปรากฏ และกดับไป ต้องประจักษ์ความจริงอย่างนี้ จึงจะไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนจริง ๆ

การอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ตามปกติตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะทรงแสดงธรรมถึง ๔๕ พรรษาโดยนัยของพระสูตร หรือว่าพระอภิธรรม หรือพระวินัยก็ตาม เพื่อที่จะให้สติเกิด ระลึก ศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏจริง ๆ เข้าถึงอรรถของนามธรรมซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และรูปธรรมซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ก็ภาพ ก็ชาติที่จะได้ฟังพระธรรม ก็ฟังพระธรรมเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม เพื่อการรู้แจ้ง เพื่อการประจักษ์ชัด เพื่อการดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท

ใน **อังกุตตรนิกาย นวกนิบาต สติปัฏฐานวรรคที่ ๒** มี **นิวรรณสูตร** เป็นต้น ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศล ที่จะดับได้เป็นสมุจเฉท ก็ด้วยการอบรมเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น

ใน **นิวรรณสูตร ข้อ ๒๖๘** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันท-
นิวรรณ ๑ พยาบาทนิวรรณ ๑ ถีนมิทธนิวรรณ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะนิวรรณ ๑ วิจิกิจฉา-
นิวรรณ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ (ไม่ใช่สติปัฏฐานหนึ่ง
สติปัฏฐานใด) พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละนิวรรณ ๕ ประการนี้แล สติปัฏฐาน ๔
เป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละนิวรรณ
๕ ประการนี้แล ฯ

ใน **กามคุณสูตร ข้อ ๒๖๙** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปที่จะ
พึงรู้แจ้งด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวนชวนให้กำหนด
เสียดที่จะพึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่จะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น
ฯลฯ โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก
ยั่วยวนชวนให้กำหนด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละกามคุณ ๕
ประการนี้แล ฯ

ใน **อุปาทานขันธสูตร ข้อ ๒๗๐** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ
รูปูปาทานักขันธ ๑ เวทณูปาทานักขันธ ๑ สัญญูปาทานักขันธ ๑ สังขารูปาทานัก-

ชั้น ๑ วิญญาณูปาทานักชั้น ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลายอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละอุปาทานักชั้น ๕ ประการนี้แล

ข้อความต่อไป

ใน **โอรัมภาคียสูตร** ข้อ ๒๗๑ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้แล & ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลพพตปราคาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละโอรัมภาคียสังโยชน ๕ ประการนี้แล ฯ

ใน **คติสูตร** ข้อ ๒๗๒ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คติ ๕ ประการนี้ & ประการเป็นไฉน คือ นรก ๑ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ๑ เปตวิสัย ๑ มนุษย์ ๑ เทวดา ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คติ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละคติ ๕ ประการนี้แล ฯ

แม้จนกระทั่ง **มัจฉริยสูตร** ข้อ ๒๗๓ เรื่องของความตระหนี่ ก็ไม่สามารถที่จะจะได้ตามใจชอบ แต่ต้องเป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วยการเจริญสติปัฏฐาน จึงจะได้เป็นสมุจเฉท ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มัจฉริยะ ๕ ประการนี้ & ประการเป็นไฉน คือ อาวาส มัจฉริยะ (ตระหนี่ที่อยู่) ๑ กุลมัจฉริยะ (ตระหนี่ตระกูล) ๑ ลาภมัจฉริยะ (ตระหนี่ลาภ) ๑ วรรณมัจฉริยะ (ตระหนี่วรรณะ คือ คำสรรเสริญ) ๑ ธรรมมัจฉริยะ (ตระหนี่ธรรม) ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มัจฉริยะ ๕ ประการนี้แล ฯลฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เพื่อละมัจฉริยะ ๕ ประการนี้แล ฯ

สำหรับผู้บรรลุลक्षणธรรมเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี ยังมีสังโยชน์เบื้องสูง คือ อุทธัมภาคิยสังโยชน์ พระผู้พระภาคตรัสให้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละอุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕ คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑

รวมความว่า สภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศลธรรม ที่เป็นกิเลส จะดับหมดสิ้นได้ก็ด้วยการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ๔ รู้แจ้งอริยสัจธรรม มิฉะนั้นแล้ว ไม่มีหนทางที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

เห็นความยากของการดับกิเลสใหม่ ดับได้จริง ๆ แต่ต้องด้วยปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ ขณะนี้ของจริงกำลังปรากฏ ถ้าใครชักชวนให้ไปรู้อื่น ทราบได้เลยว่า ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

บางท่านอยากจะหาความจริง แต่เพียรไปหาที่อื่น ซึ่งไม่มีวันจะพบ เพราะความจริงต้องอยู่ในขณะที่สิ่งนั้นกำลังปรากฏ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ตามปกติ จึงจะเป็นตามความเป็นจริง ซึ่งแล้วแต่สติจะระลึกรู้ แล้วแต่ปัญญาจะรู้ชัด แต่เมื่อสติระลึกรู้ ปัญญายังไม่รู้ชัด จึงต้องอบรมจนกว่าจะรู้ชัด แต่ท่านที่อบรมแล้ว สามารถจะรู้ชัดทันที ขณะไหนก็ได้ ที่ไหนก็ได้ นามธรรมใด รูปธรรมใดก็ได้

ถ. นิโรธสมาบัติ ต่างกับสัญญาเวทิตนินิโรธอย่างไร

ส. ไม่ต่างกัน เป็นเพียงอีกชื่อหนึ่ง นิโรธสมาบัติ แปลว่า สมาบัติที่ดับสัญญาเวทิตนินิโรธ คือ ดับสัญญาและเวทนา

ถ. ตระหนี่ตระกูล หมายความว่าอย่างไร

ส. ตระหนี่ตระกูล สำหรับพระภิกษุ หมายความว่าถึงตระกูลที่อุปัฏฐาก แต่ถ้าเป็นฆราวาส อาจจะเป็นเพื่อนสนิท มิตรสหายพวกพ้อง บางคนเวลาที่สนิทสนมรักใคร่ชอบพอกับใครแล้ว ไม่เต็มใจที่จะให้บุคคลนั้นไปสนิทสนมชอบพอรักใคร่กับบุคคลอื่น

ถ้าเป็นภิกษุ หมายความว่าถึงตระกูลที่อุปัฏฐาก ถ้าตระกูลใดอุปัฏฐาก ท่านก็ไม่ปรารถนาที่จะให้ไปอุปัฏฐากภิกษุอื่นนอกจากตัวท่าน ถ้าเป็นฆราวาส เพื่อนสนิทมิตรสหายซึ่งเกื้อกูลอุปการะสนิทสนมกัน บางท่านก็ไม่อยากให้ไปสนิทสนมกับบุคคลอื่น

นั่นเป็นเรื่องของมัจฉริยะ มีจริง ๆ ใหม่ในชีวิตประจำวัน แม้จะเป็นภิกษุ ถ้ายังมีกิเลสอยู่ ยังไม่ดับเป็นสมุจเฉท ก็มีอาการปรากฏของกิเลสในลักษณะต่าง ๆ กัน

เรื่องสมถภาวนา หรือการเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เป็นเรื่องตัวตนที่จะให้ได้มาน และจะยกองค์มานั้นจะจูงขึ้นมาพิจารณา

เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เรื่องเจาะจง ไม่ว่าจะเป็นขณะไหนทั้งสิ้น เพราะเป็นเรื่องละ ไม่ใช่เป็นเรื่องต้องการ

บางท่านอาจจะอ้างบางสูตรที่กล่าวถึงการอบรมเจริญสติปัฏฐานว่า อุปมาเหมือนกับการจับนกคุ้ม คือ อย่าให้แรงนัก เพราะว่ามันจะตาย หรือว่าอย่าให้หละหลวมนัก เพราะว่ามันจะบินไป แต่อย่าลืมว่า ต้องเป็นปัญญาที่พิจารณาและรู้จริง ๆ ในขณะนั้นว่า เวลาที่สติเกิดรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะไม่เจาะจงในขณะนั้น และจะไม่หละหลวม เพราะรู้ชัดและก็หมดไป แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องตัวตนซึ่งพยายามผ่อนตรงนั้น กำตรึงนี้ด้วยความเป็นตัวตน ซึ่งขณะนั้นไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะมีความเป็นตัวตนอยู่ตลอดเวลาที่จะทำอย่างนั้น ที่จะทำให้เป็นอย่างนี้ แต่การอบรมเจริญปัญญาจะรู้ชัดว่าเป็นเรื่องของปัญญาที่เกิดขึ้น แล้วแต่ว่าจะเป็นปัญญาขั้นไหน และปัญญาขั้นที่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยทั่ว จึงเหมือนกับการจับนกคุ้ม คือเพียงระลึกล้วนรู้

ขอกล่าวถึงอันสงฆ์ของการเจริญอุปสมานุสสติ ใน **วิสุทธิมรรค อนุสสติ-กัมมัญฐานนิทเทส** มีการแสดงเรื่องผลของอุปสมานุสสติ มีข้อความว่า

พึงอนุสรณ์ถึงธรรมเป็นที่เข้าไปสงบ กล่าวคือ พระนิพพาน ด้วยสามารถแห่งคุณ มีความเป็นธรรมเป็นที่สร้างเมา เป็นต้นเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้เทอญ ก็หรือ

ฟังระลึกถึงวิราครธรรมนั้น ด้วยสามารถแห่งธรรมอันเป็นที่เข้าไปสงบแม้เหล่าอื่น ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในพระสูตรทั้งหลาย เป็นต้นว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งแก่พวกเธอ และเราจักแสดงสังขธรรม ธรรมเป็นเหตุข้ามฝั่ง และธรรมที่บุคคลเห็นได้ยากยิ่ง ธรรมที่ไม่คร่ำคร่า ที่ยั่งยืน ธรรมที่ไม่เนิ่นช้า ธรรมที่เป็นอมตะ ธรรมที่เยือกเย็น ธรรมอันเป็นแดนเกษม ธรรมที่ไม่เคยมี ธรรมที่ไม่มีเสื่อม ธรรมที่ไม่ต้องเดือดร้อน ธรรมที่เป็นเกาะ ธรรมเป็นที่ต้านทาน และธรรมเป็นที่หลีกเว้นแก่พวกเธอ ดังนี้แล

ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว ไม่สามารถที่จะเข้าใจถึงคุณของพระนิพพานได้ แต่เมื่อเริ่มอบรมเจริญสติปัฏฐานรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน และรู้ถึงความไม่เที่ยง เมื่อนั้นจึงจะโน้มไประลึกถึงสภาพธรรมที่เป็นสังขธรรม ที่เป็นเหตุข้ามฝั่ง และเป็นธรรมที่บุคคลเห็นได้ยากยิ่ง

เพราะเหตุใด เพราะแม้แต่นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ยังเห็นไม่ได้เลยใช่ไหม เป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นและกดับไป ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน สภาพธรรมปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ยังไม่รู้ชัดว่า ไม่ใช่ตัวตน เพราะเป็นนามธรรม แต่ละลักษณะ เป็นรูปธรรมแต่ละลักษณะ เมื่อยังไม่ประจักษ์อย่างนี้ จะไปประจักษ์ลักษณะของนิพพานซึ่งเป็นธรรมที่เห็นได้ยากยิ่งได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญา ต้องอบรมเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่โลกีย์ปัญญา คือ ปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดดับ ที่เป็นโลก เป็นโลกียะ ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และจึงโน้มไปถึงอมตธาตุ คือ สภาพธรรมที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นสภาพธรรมเป็นที่สร้างมา เป็นสภาพธรรมที่ยั่งยืน ไม่คร่ำคร่า เป็นสภาพธรรมที่ไม่มีเนิ่นช้า เป็นสภาพธรรมที่เป็นอมตะ ธรรมที่เยือกเย็น ธรรมอันเป็นแดนเกษม

สำหรับผลของอุปमानุสสติ ข้อความใน **วิสุทธิมรรค** มีว่า

เมื่อพระโยคีนั่น (คือ ผู้ที่อบรมเจริญปัญญา มีความเพียรระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะโดยอรรถของโยคะหรือโยคี คือ ผู้ที่ประกอบด้วยความเพียร) เมื่อพระโยคีนั่น อนุสรณ์ถึงธรรมเป็นที่เข้าไปสงบ ด้วยสามารถแห่งคุณ มีความเป็นธรรมเป็นที่สร้างมาเป็นต้นอยู่อย่างนี้ ในสมัยนั้นจิตย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม ในสมัยนั้นจิตของท่านเป็นคุณชาติดำเนินไปตรง ปราภวธรรมเป็นที่เข้าไปสงบด้วยประการดังว่ามานี้ เมื่อเธอข่มนิวรณ์ได้แล้ว โดยนัยดังที่กล่าวไว้แล้วในพุทธาณูสสติเป็นต้นนั้นแล องค์ฌานทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นในขณะเดียวกัน แต่เพราะเหตุที่คุณแห่งธรรมเป็นที่เข้าไปสงบเป็นคุณที่ลุ่มลึก หรือ เพราะเป็นผู้ต้องน้อมนึกในการระลึกรู้ถึงคุณมีประการต่าง ๆ ฌานจึงไม่ถึงอุปปราโมทย์เพียงอุปจาระเท่านั้น ฌานนั้นนั้นย่อมถึงซึ่งอันนับว่าอุปสมาณูสสติ เพราะเกิดขึ้นด้วยอำนาจการอนุสรณ์ถึงคุณของธรรมเป็นที่เข้าไปสงบ

ข้อความต่อไปมีว่า

ถึงแม้อุปสมาณูสสติ ย่อมสำเร็จแก่พระอริยสาวกเท่านั้น ดุจอนุสสติ ๖ ถึงแม้เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้ปุณณพหุชนผู้หนักในธรรมเป็นที่เข้าไปสงบก็พึงใส่ใจ เพราะจิตย่อมเลื่อมใสในธรรมเป็นที่เข้าไปสงบ แม้ด้วยสามารถแห่งการฟัง

คือ เวลาที่ฟังและน้อมพิจารณาจริง ๆ จิตย่อมสงบ แต่ยังไม่ถึงแม้อุปจารสมาธิ เพราะยังไม่ใช่พระอริยบุคคล

ก็และภิกษุผู้หมั่นประกอบตามอุปสมาณูสสตินี้ ย่อมหลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ย่อมเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจเยือกเย็น ประกอบด้วยหิริและโอตตปปะนะเลื่อมใส เป็นผู้มื่ออิมุตติประณีต เป็นที่เคารพยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์

ก็เธอเมื่อยังมีทณบรพคุณชั้นสูง ย่อมเป็นผู้มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เพราะเหตุนี้แล บัณฑิตผู้ไม่ประมาท พึงยังความระลึกรู้ในธรรมเป็นที่เข้าไปสงบอันประเสริฐ ซึ่งมีอานิสงส์เป็นอนกอย่างนี้ให้เจริญเทอญ

จบ อุปสมาณูสสติ

ต่อไปเป็นมรณสติ เรื่องปกติในประจำวัน ซึ่งจะต้องอบรมเจริญปัญญาและเจริญกุศลทุกประการ แล้วแต่ว่าจะเป็นโอกาส หรือว่าจะเป็นกาละของกุศลขั้นทาน หรือขั้นศีล หรือขั้นความสงบ หรือขั้นสติปัฏฐาน เพราะถึงแม้ว่าทุกท่านจะทราบว่า สติปัฏฐานเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่สามารถจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท แต่ก็ไม่สามารถที่จะให้สติปัฏฐานเกิดได้ตามความปรารถนา ต้องอาศัยเหตุปัจจัยซึ่งเป็นแต่ละขณะที่มีการฟังธรรม เข้าใจธรรม เป็นสังขารชั้นระสุมปรุงแต่งไปจนกว่าสติปัฏฐานจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ทีละเล็กทีละน้อยไปเรื่อย ๆ จนกว่าปัญญาจะรู้ชัด

ถ. ที่จะระลึกถึงคุณของพระนิพพานได้ ต้องรู้ลักษณะของนิพพานก่อน ใช่ไหม

ส. ต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน มิฉะนั้นแล้วก็ไม่ทราบว่า จะระลึกอย่างไร เพียงแต่ได้ยินคำว่า พระนิพพาน ก็ยังไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ เพราะแม้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ยังไม่รู้สภาพที่แท้จริงของสิ่งนั้น และจะไปนึกถึงคุณของพระนิพพาน ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะน้อมถึงลักษณะของพระนิพพานเพื่อที่จะได้ประจักษ์แจ้ง ต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นสังขารธรรมที่กำลังเกิดปรากฏในขณะนี้ว่า เป็นสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เกิดขึ้นและดับไป จึงจะมีการน้อมนึกถึงสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามและเห็นคุณว่า ธรรมซึ่งไม่มีการเกิดขึ้นนั้น ย่อมสงบ

ถ. โลกุตตรจิต คือ จิตที่ระลึกถึงลักษณะของพระนิพพาน

ส. โลกุตตรจิต เป็นจิตที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของพระนิพพาน เพราะว่าจะประกอบด้วยโลกุตตรปัญญา

ถ. แสดงว่าเป็นจิตของพระอรหันต์ ใช่ไหม

ส. มิได้ โสตาปัตติมรรคจิต โสตาปัตติผลจิต มีนิพพานเป็นอารมณ์ หมดความสงสัยในลักษณะของนิพพาน เพราะถ้าโลกุตตรจิตยังไม่เกิด ไม่ว่าจะกล่าวถึง

ลักษณะของนิพพานด้วยประการใด ๆ ย่อมไม่สามารถที่จะทำให้ประจักษ์แจ้งและหมด
ความสงสัยในลักษณะของนิพพานได้

๘๓๓

ถ. เวลาที่เราทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องใช้สมาธิมาก ๆ สติไม่เกิด จะทำอย่างไร

ส. หมายความว่า ต้องการให้สติเกิดหรือ

ถ. ใช่

ส. รู้เหตุหรือปัจจัยที่จะให้สติเกิดไหม

ถ. ไม่ทราบ

ส. ถ้าไม่รู้ สติก็เกิดไม่ได้ เพราะสติเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องทราบ ต้องรู้ ต้องเข้าใจว่าอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยที่จะให้สติเกิด ถ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน สติปัฏฐานย่อมเกิดไม่ได้ และถึงแม้จะได้ยินได้ฟัง เข้าใจแล้ว แต่นาน ๆ ฟังครั้งหนึ่ง ก็ไม่เป็นปัจจัยที่จะให้สติเกิดได้บ่อย ๆ

หลายท่านคิดว่า ฟังพอแล้ว เข้าใจพอแล้ว รู้พอแล้ว แต่ความจริงการฟังอีกบ่อย ๆ ย่อมเป็นปัจจัยที่จะให้สติเกิดขึ้นได้ เช่น ในขณะนี้ กำลังเห็น สติเกิดได้ไหม นี่คือผลของการฟังว่า ขณะที่กำลังเห็น เวลาที่สติเกิด คือ ไม่ลืมที่จะโน้มไปที่จะรู้ที่จะเข้าใจว่า สิ่งปรากฏทางตาเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏทางอื่น เพราะฉะนั้น ก็เป็นการที่จะต้องฟังและพิจารณาในสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง จนกระทั่งเป็นสังขารขันธ์ที่ปรุงแต่งให้สติเกิดระลึกในขณะที่กำลังฟังนั่นเอง

ไม่ว่าจะฟังเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ซึ่งมีลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ กำลังปรากฏ ไม่ใช่ไม่ปรากฏ เพียงแต่ว่าสติจะระลึกหรือไม่เกิดขึ้นระลึกเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น การฟังจึงเป็นปัจจัยที่จะให้เกิดระลึกขึ้น หมายความว่า เป็นปัจจัยให้สติเกิดได้

ถ. ถ้าเราเดินอยู่ และขาเหยียบถูกพื้น มีอาการรู้สึกรู้ว่าแข็ง ถ้าสติเกิด จะระลึกว่า เป็นรูป เป็นนาม ที่ละอย่างหรือพร้อมกันทั้งสองอย่าง

ส. พร้อมกันไม่ได้ เพราะว่ารูปธรรมไม่ใช่นามธรรม และนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม และไม่ใช่ว่าเพียงการคิดขึ้นมาว่า แข็งเป็นรูปธรรม รู้แข็งเป็นนามธรรม นั้นยังเป็นการคิดนึกถึงคำ ถึงเรื่องของลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งก็ไม่มีใครสามารถจะห้ามได้

บางครั้ง บางท่านอาจจะระลึกขึ้นมาว่า แข็งเป็นรูป และอาจจะระลึกอย่างนี้หลายครั้ง แต่โดยอาศัยการฟังและความเข้าใจก็ย่อมรู้ว่า ในขณะที่กำลังคิด ไม่ใช่ขณะที่กำลังรู้ลักษณะของแข็งจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ โดยน้อมไปที่จะสังเกตที่จะรู้จริง ๆ ว่า ลักษณะที่แข็งเป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สภาพที่รู้แข็ง ปัญญาจะต้องเจริญขึ้นในขณะที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด โดยไม่ใช่ขั้นการคิด เวลาที่กำลังสังเกต สำเนียง น้อมไปรู้ในอาการแข็งลักษณะแข็งที่ปรากฏ รู้ในอาการแข็งว่าเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นย่อมรู้ว่า ไม่ได้สังเกตพิจารณาสภาพที่กำลังรู้แข็ง ไข่มุข เพราะฉะนั้น จะพร้อมกันไม่ได้เลย

ถ. ถ้าเป็นอย่างนั้น ที่ว่าคิดเอง กับมีสติเกิดขึ้น ต่างกันอย่างไร

ส. ต่างกันที่ว่า แม้ไม่ได้คิดเป็นคำ ก็สามารถที่จะศึกษา สังเกต สำเนียง น้อมไปรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏได้ เวลานี้ไม่ได้คิดเป็นคำ มีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏ

ถ. สมมติว่า โดนพัดลมเย็น

ส. ไม่ได้คิดว่า พัดลมเย็น ไข่มุข แต่มีลักษณะเย็นที่กำลังปรากฏ ไม่ได้คิดว่าพัดลมเย็นในขณะที่ลักษณะเย็นปรากฏ แต่น้อมไปรู้ในอาการเย็นที่ปรากฏว่าเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ต้องใช้คำว่า เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งก็ได้ แต่รู้ในอาการเย็นนั้น

เมื่อมีอาการเย็นปรากฏ ก็หมายความว่า เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง โดยไม่ต้องใช้คำพูดว่า เย็นเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง นี่เป็นการศึกษาลักษณะของสภาพธรรม

จนกว่าจะรู้ชัดจริง ๆ ในลักษณะของรูปธรรมว่าต่างกับสภาพรู้ ซึ่งกำลังรู้อาการเย็นที่ปรากฏ จึงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล มิฉะนั้นแล้วยังมีสีกายทิฏฐิ การสำคัญในสภาพรู้บ้าง ในรูปธรรมบ้าง ในความรู้สึกซึ่งเป็นเวทนาบ้าง ในสังขาร ันธ์ต่าง ๆ บ้างที่กำลังนึกคิดว่า เป็นเรา

ถ. ถ้าสติเกิดขึ้น ไม่ว่าสติจะระลึกเรื่องราวรูป หรือนามก็ตามแต่ ก็ระลึกไปเรื่อย ๆ โดยไม่ต้องคิดว่า ตอนนี้จะระลึกรูปแล้ว จะให้ระลึคนามขึ้นมาบ้าง

ส. ความคิดเป็นสิ่งที่ห้ามไม่ได้ และความคิดนี้วิจิตรจริง ๆ บางทีบอกว่าอย่าคิด หรือว่าไม่ควรจะคิดอย่างนี้ ไม่ต้องคิดอย่างนั้น แต่ความคิดอย่างนั้นก็ยังเกิดขึ้น แสดงให้เห็นความเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น จะต้องมึสติรู้ลักษณะสภาพที่คิดว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งรู้ค่า ไม่ใช่รู้สี ไม่ใช่รู้เสียง

สภาพธรรมทั้งหมดที่มีจริงที่เกิดขึ้นปรากฏในชีวิตประจำวัน ถ้าสติไม่ระลึก ไม่ศึกษา ไม่รู้ชัด ก็ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้เลย ไม่สามารถที่จะละการยึดถือ สภาพธรรมทั้งหลายว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ ปัญญาจะต้องอบรมเจริญจริง ๆ จนรู้ทั่ว แทรกซึมที่จะรู้ลักษณะของ นามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงว่า สภาพที่คิดก็เป็นธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ที่ว่า ถูกพัดลมเย็น สติระลึกรู้ว่า อาการเย็นที่เกิดขึ้นตามร่างกายนี้ หมายความว่า เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

ส. รู้ในอาการที่เย็น ความจริงแล้วสภาพธรรมเกิดดับ แต่ว่าปัญญาที่ยังไม่ได้อบรมเจริญ ยังไม่สามารถประจักษ์ความเกิดดับได้ เพียงแต่หมดไปก็คิดว่าขณะนั้นดับไป แต่ยังไม่ได้ประจักษ์ในขณะที่กำลังเกิดและดับไปจริง ๆ

อย่างเช่น เสียง หมดไป ก็เข้าใจว่าดับไป ใช่ไหม แต่ไม่ใช่เป็นการประจักษ์ในลักษณะของเสียงที่เกิดขึ้นและดับไป หรือว่านามธรรมที่ได้ยินเสียงนั้นเกิดขึ้นและดับไป หรือสภาพที่กำลังคิดคำความหมายของเสียงนั้นเกิดขึ้นและดับไป

ถ. ถ้าสติระลึกทางตาแล้ว มีเสียงเกิดขึ้น ถ้าเราระลึกทางตาอย่างเดียว โดยที่ไม่มีสติระลึกว่าเสียงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอย่างไร หรือมีลักษณะอย่างไร นี่ก็ถูกต้อง เหมือนกันหรือ

ส. แล้วแต่สติ สติจะระลึกที่ทางตาหลายขณะ ก็เป็นเรื่องของสติ แต่ว่าสตินั้นก็ไม่เที่ยง จะต้องดับไป และก็มีการระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางอื่นด้วย ไม่ใช่ระลึกทางเดียวอยู่เรื่อย ๆ แต่ว่าสำหรับบางท่าน ในตอนต้นอาจจะสังเกตเห็นว่า สติเกิดระลึกทางหนึ่งทางใดบ่อย ๆ กว่าทางอื่น หรือว่าอาจจะเพิ่งเริ่มระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทางเดียว อย่างเช่น ทางกาย ซึ่งบางท่านบอกว่า ง่ายกว่าทางอื่น เพราะว่ามีลักษณะที่อ่อนที่แข็งปรากฏ เพราะฉะนั้น สติของท่านผู้นั้น ก็มักจะเกิดขึ้นระลึกในลักษณะที่อ่อนที่แข็งที่ปรากฏที่กาย ในขั้นต้นอาจจะเป็นอย่างนี้ แต่ว่าท่านผู้นั้นก็ทราบว่ายังมีการหลงลืมสติ ไม่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยให้มีการระลึกศึกษารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางอื่นต่อไป

ถ. รูปทางตา คือ วัตถุหรืออะไรก็ตามที่เกิดขึ้นแล้วเรามองเห็น นี่เป็นรูป ไซ้ใหม่ แต่สภาพที่เราเห็นและเรารู้ว่า นี่คือกระดานดำ นี่คือพัดลม นี่เป็นนาม ไซ้ใหม่

ส. ไม่ใช่นามเห็นแล้ว แต่เป็นนามที่คิดถึงรูปร่างสัญญาณของสิ่งที่ปรากฏ

ถ. หรือว่าจะคิดถึงสีก็ได้

ส. ถ้าไม่มีสีปรากฏ จะมีสัญญาณได้ไหม เพราะฉะนั้น จิตที่เห็นไม่ใช่จิตที่คิดถึงรูปร่างสัญญาณ

ถ. ทางใจ รูปกับนาม เป็นอย่างไร ยังแยกไม่ออก

ส. เวลานี้ทางตาเห็นแล้ว ดับไปแล้วหรือยัง

ถ. ดับแล้ว

ส. ดับแล้ว ทางใจเกิดขึ้นรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาหรือเปล่า เวลาที่มีการเห็นทางจักขุทวารวิธิดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดต่อ หลังจากนั้นมโนทวารวิธิจิตเกิดขึ้นรู้สิ่งที่

ปรากฏทางตาต่อ และมโนทวารวิถีจิตนี้ดับไป ก็เป็นภวังค์ และมโนทวารวิถีจิตก็เกิดอีกจึงจะรู้ว่า สิ่งที่เราเห็นนั้นเป็นอะไร แต่ด้วยความเกิดดับอย่างรวดเร็ว ทำให้รู้สึกเหมือนกับว่าทันทีที่เราเห็นก็รู้เลยว่าเห็นอะไร เหมือนกับว่าทันทีที่ได้ยินเสียงก็เข้าใจความหมายทันที

อย่างเช่น คำว่า ทันที พอฟังก็เข้าใจเลย แต่ว่าความจริงแล้ว จิตที่ได้ยินเสียงทางโสตทวารวิถีจิตดับไป ภวังคจิตเกิดขึ้น จากนั้นมโนทวารวิถีจิตที่รับหรือรู้เสียงที่ดับไปทางโสตทวารวิถีจิตจึงเกิดต่อและดับไป และก็เป็นภวังค์อีก และมโนทวารวิถีจิตก็เกิดอีก นี่ถึงความหมายของเสียงที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้น ช่วงขณะที่คิดว่า ได้ยินแล้วเข้าใจความหมายทันที ให้ทราบว่า มีจิตที่เกิดดับนับไม่ถ้วน คือ จิตที่เกิดรู้เสียงทางโสตทวารดับไปแล้ว มีภวังคจิตเกิดขึ้น และมีมโนทวารวิถีจิตที่รู้เสียงที่ได้ยิน และก็เป็นภวังคจิต และมโนทวารวิถีจิตจึงได้เกิดขึ้นนึกถึงคำ เพราะมีเสียงที่ได้ยินนั้นเป็นปัจจัยว่าเสียงสูงต่ำอย่างไร ก็ทำให้นึกถึงคำหรือความหมายนั้น

ที่ถามว่า ทางใจไม่ทราบว่ามีรูปร่างเป็นอย่างไรนั้น ก็คือ ไม่ต่างอะไรกับทางตาที่กำลังเห็นในขณะนี้ เพราะทางจักขุทวารวิถีจิตเห็นสี หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดต่อ ไม่เห็น และมโนทวารวิถีจิตก็เกิดขึ้นรู้สิ่งที่ดับไปนั่นเอง มีช่วงคั่น คือ ภวังค์ ซึ่งไม่รู้อะไรเลย และก็มโนทวารวิถีจิตเกิดต่อจากภวังค์ ซึ่งรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ให้ทราบว่า ที่เหมือนกับจักขุทวารวิถีจิตกำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาโดยไม่ดับไปเลยนั้น แท้ที่จริงมีภวังคจิตคั่นมาก และมีมโนทวารวิถีจิตที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาเหมือนกับทางปัญจทวารวิถี และยังมีจิตทางมโนทวารวิถีที่นึกถึงรูปร่างลักษณะและรู้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตานั้นเป็นอะไร ซึ่งในระหว่างนั้นดูเหมือนว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาและการเห็นทางตาไม่ดับเลย และมีมโนทวารวิถีเกิดคั่นสลับกับภวังคจิตด้วย

ถ. ที่อาจารย์พูดนี้ เป็นรูปที่ปรากฏทางใจ

ส. ที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ ทางตาก็คงปรากฏทางใจต่อไปเลย แต่ว่าก่อนที่จะปรากฏทางใจ มีภวังคจิตคั่น

ถ. แล้วนาม

ส. นามเป็นสภาพที่กำลังเห็น ขณะเดียว ที่ทรงแสดงไว้ คือ จักขุ-
วิญญาณ ทำกิจเห็น เกิดขึ้นขณะเดียวแล้วดับไป สัมปฏิจฉันทนจิตเกิดต่อ ไม่ได้ทำ
ทสสนกิจ ไม่ได้เห็น แต่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาและดับไป สันตীরณจิตเกิดขึ้นพิจารณา
อย่างรวดเร็ว ทำกิจพิจารณานิดเดียวและก็ดับไป แต่ไม่ได้ทำทสสนกิจ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ปรากฏเสมือนว่าเป็นจักขุวิญญาณที่เห็น เห็น เห็นอยู่
ตลอดเวลา ในจักขุทวารวิถี ก็มีสัมปฏิจฉันทนจิตเกิดต่อจากจักขุวิญญาณซึ่งดับไปแล้ว
เวลานี้มีสันตীরณจิตซึ่งเกิดต่อจากสัมปฏิจฉันทนจิตซึ่งดับไปแล้ว มีไวภูมิจิตซึ่งเกิดต่อ
จากสันตীরณจิตที่ดับไปแล้ว มีชวณจิต ๗ ขณะเกิดต่อจากไวภูมิจิตซึ่งดับไปแล้ว
ถ้าสติไม่เกิด หรืออกุศลจิตใด ๆ ไม่เกิด ก็เป็นอกุศลจิต เป็นโมหมูลจิต หรือว่าเป็น
โลภมูลจิต หรือว่าเป็นโทสมูลจิตอย่างรวดเร็ว โดยที่ไม่มีใครสามารถจะทราบได้เลยว่า
ในขณะที่กำลังเห็นนี้ อกุศลจิต ๗ ขณะซึ่งเป็นชวณะดับไปแล้วกี่ครั้ง เป็นโมหมูลจิต ๗
เท่าของการเห็นที่กำลังเห็นขณะหนึ่ง หรือว่าเป็นโลภมูลจิต ๗ เท่า เพราะเกิดขึ้น
๗ ขณะ ในเมื่อจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเพียงขณะเดียว

ผู้ที่ชอบธรรมเจริญภาวนา ไม่ว่าจะเป็นสมถภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนาก็ตาม
ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาเห็นโทษของอกุศลจิตซึ่งเกิดเวลาที่กุศลจิตไม่เกิด เพราะฉะนั้น
ถึงแม้จะรู้ว่าไม่มีอกุศล แต่จะทำอย่างไร ผู้ที่มีปัญญาที่รู้หนทางที่จะให้จิตสงบ สามารถ
ที่จะอบรมเจริญสมถภาวนาได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดเฉียบแหลมพอที่จะรู้ว่า ขณะใด
เป็นอกุศล ขณะใดสงบปราศจากอกุศล ซึ่งยากที่จะรู้ในขณะนี้ ในขณะที่กำลังเห็น
หลังจากจักขุวิญญาณดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันทนจิตดับไปแล้ว สันตীরณจิตดับไปแล้ว
ชวณจิต ๗ ขณะเป็นอกุศล รู้ได้ใหม่ว่าเป็นอกุศลประเภทใด

มีท่านผู้หนึ่งถามว่า จะรู้ได้อย่างไรว่า หลังจากที่ได้เห็นแล้วเป็นโลภมูลจิต

ขณะนี้ ทุกท่านไม่ได้เดือดร้อนเลยใช่ไหมกับการที่กำลังเห็น และไม่ได้เดือดร้อนเลยกับรูปที่กำลังปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น เวลาที่เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วไม่ได้เดือดร้อนก็หมายความว่า มีความยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏ เห็นต่อไปอีกก็ไม่ใช่ไร สิ่งที่ปรากฏทางตาปรากฏอย่างนี้เรื่อย ๆ ก็ไม่ใช่ไร ไม่ได้เดือดร้อน มีความยินดีมีความพอใจในการเห็นที่จะเห็นต่อไป เพราะไม่เห็นเป็นโทษ ไม่เห็นเป็นภัย และก็มีมีความยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า ปรากฏต่อไปเรื่อย ๆ ก็ไม่ใช่ไร เพราะฉะนั้น จึงแสดงว่ามีความยินดีพอใจแล้ว

อย่าลืมว่า โลกมุขจิต หรือว่าโลกเจตสิก เป็นสภาพที่ยินดีพอใจ มีรากฐานที่มั่นคง ลึก มีปัจจัยที่จะให้เกิดอยู่เป็นประจำ วันนี้ท่านผู้ฟังคงจะคิดอะไร ๆ หลายอย่าง ตั้งแต่ลืมตาตื่นขึ้นมาก็คิด ทราบไหมว่า จิตอะไรคิด เป็นโลกมุขจิตทั้งหมดที่คิด เวลาที่ไม่เป็นไปในกุศลธรรม ถ้าท่านคิดว่า เดียวจะไปบางลำภู แค่นี้ จิตอะไรคิด

โลกมุขจิตไม่ได้อยู่ในตำราว่า มี ๘ ดวง เป็นอกุศลจิตประกอบด้วยก็เหตุ แต่ว่าในชีวิตประจำวันจริง ๆ ทุกครั้งที่คิด ซึ่งไม่ได้เป็นไปในกุศล ให้ทราบว่า ถ้าขณะนั้นไม่ใช่เป็นความขุ่นเคือง ไม่ได้คิดด้วยความขัดเคือง ขณะนั้นเป็นโลกมุขจิตที่เกิดขึ้น กระทำกิจคิด และยังไม่ทันจะคิดเป็นคำเลย เพียงแต่เห็นทางตา โลกมุขจิตเกิดดับไปแล้วนับไม่ถ้วน แต่ไม่ประจักษ์เลยว่า โลกมุขจิตเกิดดับไปเท่าไร เพราะไม่ใช่ไร สิ่งที่ปรากฏก็ดี และเห็นที่เห็นสิ่งที่ปรากฏก็ดี เพราะฉะนั้น โลกมุขจิตเกิดขึ้นยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา และในการเห็น

เมื่อมีความยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตาแล้ว อะไรเกิดขึ้น ก็เป็นปัจจัยให้เกิดความยินดีพอใจต่อไปอีก ซึ่งไม่มีวันจะหมดไปได้ ถ้าปัญญาไม่เกิดขึ้นรู้ชัดในอกุศลธรรมว่าเป็นอกุศลธรรม รู้ชัดในเหตุเกิดของอกุศลธรรมว่าอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ รู้ในลักษณะของอกุศลธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง และรู้ชัดในเหตุที่จะให้เกิดอกุศลธรรมนั้น จึงสามารถที่จะดับเหตุที่จะให้เกิดอกุศลธรรมนั้นได้

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เป็นการอบรมเจริญความไม่รู้อะไร และก็หวัง
รอที่จะให้ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน หรือหวังรอที่จะให้ประจักษ์แจ้งการเกิดดับ
ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยที่ไม่รู้อะไรเลย

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการอบรมเจริญปัญญา ปัญญา คือ ความรู้
รู้อะไร ก็รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ทำอย่างอื่น ไม่ใช่ไปหวังสงบ เวลานี้ที่จิตเป็นอกุศล
ทำอย่างอะไรจะสงบ นั่นไม่ใช่จุดประสงค์ของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน หรือว่าจะไป
สงบเสียก่อน ก็ไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง

มีคำอุปมาว่า ลักษณะอาการของตัณหา ซึ่งเป็นความยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏ
ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แม้ขณะที่กำลังคิดอะไรก็ตาม
อุปมาเหมือนกับความรักของพ่อ และความรู้สึก คือ เวทนาที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์
ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับความรักของแม่ แต่ว่าสำหรับตัณหาหรือความต้องการ
ความพอใจในอารมณ์นั้นเหมือนกับความรักของพ่อ ซึ่งต้องการให้อะไรเกิดขึ้นเป็นไป
ตามที่หวังหรือตามที่รักลูก เมื่อมีความรัก ความต้องการในอารมณ์ที่ปรากฏ
เพราะฉะนั้น ก็หวังและต้องการในอารมณ์ที่ปรากฏที่จะให้เป็นอภิสวรรมณ์ คือ
อารมณ์ที่น่าพอใจ อยู่เรื่อย ๆ

อย่างทางตาที่กำลังเห็น เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตาแล้ว หวัง
และต้องการอะไรจากรูปารมณ์ที่ปรากฏทางตา ถ้าไม่ใช่ความหวังและความต้องการ
รูปารมณ์ที่เป็นอภิสวรรมณ์ ที่น่าพอใจ

๘๓๔

ลองคิดดู หวังที่จะได้อิฏฐารมณ์ที่น่าพอใจทางตาทุก ๆ วันหรือเปล่า ไม่ว่าจะ เป็นเสื้อผ้า ไม่ว่าจะ เป็นอาหาร ไม่ว่าจะ เป็นวัตถุ ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งของ ไม่ว่าจะ เป็นสังขารอันเป็นที่รัก หรือว่าสัตว์อันเป็นที่รัก ต้องการที่จะให้จักขุวิญญาณ หรือจิตที่เป็นโลกมุลจิตได้ประสบกับสิ่งที่ปรากฏทางตาที่น่าพอใจทั้งหมด นี่คือ ความต้องการในสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่ต้องการจะเห็นแต่สิ่งที่เป็นอิฏฐารมณ์ที่น่าพอใจเท่านั้น

อุปมาเหมือนความรักของพ่อซึ่งมีต่อลูก ที่หวังจะให้ลูกเจริญเติบโตได้ประสบกับสิ่งที่ดีงามทั้งหมด ฉันทะ เวลาที่ตัณหามีความต้องการในรูปารมณ์ที่ปรากฏ ก็ต้องการแต่ที่จะให้ประสบกับอิฏฐารมณ์ทางตา และไม่ใช่แต่เฉพาะทางตา ทั้งทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตัณหามีความหวัง มีความต้องการในอารมณ์ทั้งหมดที่จะให้เป็นอิฏฐารมณ์เท่านั้นที่จะปรากฏ

เพราะฉะนั้น ผลก็คือ ทุกยุค ทุกสมัย มีการสรรเสริญ มีการยกย่องบุคคลที่ ประดิษฐ์อิฏฐารมณ์ต่าง ๆ ให้กับตัณหาหรือโลกมุลจิต ได้เสวย ได้ต้องการ ได้ยินดี ได้พอใจในอารมณ์ที่ปรากฏ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ใครทำอาหารอร่อย มีคนชมไหม ชมอะไร ชมที่สามารถประดิษฐ์อารมณ์ที่เป็นอิฏฐารมณ์ให้ได้ ให้ใคร ให้โลกมุลจิตมีความยินดีพอใจ

ถ้าไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ตามความเป็นจริง คือโลกมุลจิตเป็นโลกมุลจิต เป็นสภาพที่ยินดีที่พอใจในอารมณ์ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งถ้าสติไม่เกิด ไม่ใช่การอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะมีใครรู้ลักษณะของโลกมุลจิตที่เกิดขึ้นเป็นไปตามปกติในชีวิตประจำวันทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ้าง ยังไม่ต้องให้โลกมุลจิตนั้นดับหมดเป็นสมุจเฉท เพียงแต่ให้ปัญญาารู้ชัดว่า สภาพของโลกมุลจิตไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรมที่ยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏ นี่คือการอบรมเจริญปัญญา

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน การอบรมเจริญปัญญา นั้น ไม่ใช่ไปทำอย่างอื่น แต่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. สมมติว่า โทสะเกิดขึ้น กัมมัญฐานบอกว่า ให้มีพรหมวิหาร ๔ แต่อาจารย์บอกว่า ทำอย่างนี้ไม่ถูกเพราะว่าเป็นการทำสมถะอย่างเดียว ถ้าเราไม่แก้ไขจะทำอย่างไร

ส. จุดประสงค์ต้องการอะไร ต้องการสงบ หรือว่าต้องการรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ว่า ต้องการอะไร

ถ. ถ้าอยากให้อารมณ์นั้นสงบลงไป

ส. ถ้าต้องการให้อารมณ์นั้นสงบ มี ๒ อย่าง คือ ระลึกถึงอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบ เช่น ัมมมานุสสติ คำสอนต่าง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องโทษของโทสะ และขณะที่ปัญญาเห็นโทษ ขณะนั้นจิตสงบ แต่ไม่ใช่เป็นการรู้ลักษณะของโทสะซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

แต่ในขณะที่สติเกิด และรู้ในสภาพของโทสะ อาการของโทสะว่า เป็นธรรมที่มีจริงชนิดหนึ่ง กำลังกระทำกิจอย่างนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ขณะนั้นเป็นสติปัฏฐาน ซึ่งสงบด้วยปัญญาที่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ความสงบมี ๒ ชั้น จะเป็นความสงบชั้นที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาที่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง หรือว่าเป็นความสงบที่เกิดกับปัญญาที่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ไม่มีใครสามารถที่จะบังคับว่า เมื่อโทสะเกิดขึ้นแล้ว ขณะต่อไปจะเป็นสติขั้นไหน หรือว่าจะเป็นโทสะต่อไป แล้วแต่เหตุปัจจัยทั้งสิ้น

ผู้ฟัง เรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัญฐาน ผมก็สนใจ และพยายามศึกษาหลายสำนัก หลายอาจารย์ จนกระทั่งอาจารย์พม่า ผมก็พยายามศึกษา พยายามจะเชื่อ และยังพยายามทำดูด้วย แต่ก็ไม่ได้อะไรขึ้นมา คือ ไม่มีความเข้าใจ ไม่มีความฉลาดหรือมีความรู้อะไรเพิ่มเติม เมื่อไปดูกับตำรับตำราซึ่งได้อ่านได้เรียนมาบ้าง ก็ไม่ค่อยจะตรงกัน คือ คำสอนที่ท่านสอนนั้น สอนให้ปฏิบัติกันอย่างหนึ่ง แต่ในตำรานั้น

ว่าไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่ตรงกัน หน้า ๆ เข้าอาจารย์ทั้งหลายบางที่ทำคล้าย ๆ กับว่า จะเก่งกว่าพระพุทธเจ้าก็มี ผมก็เกิดมีความสังเวชสลดใจ จนกระทั่งได้มาฟังท่านอาจารย์ รู้สึกว่า ท่านพูดมีเหตุมีผล มีหลักที่เราจะปฏิบัติได้ โดยไม่จำเป็นจะต้องไปทำอะไรขึ้นมา

เพราะฉะนั้น ผมจึงคิดว่า เมื่อไรทางคณะสงฆ์ของเราก็ตี หรือทางบ้านเมืองที่ดี จะมาส่งเสริมผู้ที่ปฏิบัติ หรือผู้ที่สอนในแนวทางที่มีเหตุมีผลที่ถูกต้องให้เป็นการแพร่หลายสักที ไม่ใช่ต่างคนต่างสอนไปโดยที่จับหลักไม่ถูก ทำให้พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมเองรู้สึกว่ กว่าจะรู้จะเห็น เสียเวลาจริง ๆ ผมมีความคิดความเห็นอย่างนี้ ขอบคุณ

ส. ถ้าเป็นไปได้อย่างที่ว่า ทุกท่านก็ควรจะอนุโมทนา แต่ตามความเป็นจริง ทุกท่านก็ทราบว่าเป็นไปไม่ได้ ต้องเป็นไปอย่างนี้ ซึ่งแต่ละท่านก็ต้องช่วยตัวเองด้วยการพิจารณาธรรม ศึกษาธรรม อบรมปฏิบัติเจริญธรรมไป เพื่อที่ว่าท่านจะได้ช่วยบุคคลอื่นต่อ ๆ ไป มิฉะนั้นแล้ว ถ้าไม่มีความเห็นถูกของท่านเอง ก็ย่อมจะช่วยให้บุคคลอื่นให้มีความเห็นถูกไม่ได้

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า คนทั่ว ๆ ไปปกติจะมีโลภะเป็นพื้น เห็นครั้งใดไม่ได้ มีความเดือดร้อนเลย ถึงเห็นอีกก็ไม่ได้เดือดร้อน ลักษณะนี้เป็นโลภะ

ผมไม่เข้าใจว่า ในขณะที่เห็น ไม่ได้เดือดร้อนก็จริง แต่ในขณะที่นั้นไม่ได้รู้ว่าเป็นรูปเป็นนาม เวทนาส่วนใหญ่ออกเป็นอุเบกขา ซึ่งอุเบกขาเกิดกับโลภะก็ได้ เกิดกับโมหะก็ได้ ในขณะที่ไม่ได้รู้ว่าเป็นรูปเป็นนาม ขณะนั้นก็น่าจะเป็นโมหะมากกว่า

ส. ถ้าเช่นนั้น โลภะจะมีเมื่อไร เพราะปกติก็ไม่ได้รู้ว่าเป็นรูปเป็นนาม

ถ. โลภะก็มีเป็นบางครั้งก็เห็นรูปที่พอใจ เวลานี้เราก็มองเห็นพื้น เห็นโต๊ะ เห็นเก้าอี้ ไม่ได้ติดใจยินดีอะไร เพราะว่าโต๊ะก็เป็นโต๊ะธรรมดา พัดลมก็เป็นพัดลมธรรมดา เราก็มองอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น จะเกิดความยินดีในโต๊ะ ในพัดลม ก็ไม่มี

ส. นี่เป็นความละเอียดของสภาพของจิต ซึ่งท่านผู้ฟังจะต้องระลึกถึงลักษณะสภาพของจิตตามความเป็นจริง จึงจะรู้ว่าขณะใดเป็นจิตประเภทใด

เวลาที่ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่มีการรู้
สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่มีการคิดนึกใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะนั้นเป็นภวังคจิต เป็นจิตที่เกิดดับ
สืบทอดารมณชาติ ไม่มีการรู้อารมณ์ใหม่ หรืออารมณ์ในโลกนี้ที่ปรากฏทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ภวังคจิตมีไหม ลองคิดดู ตามความเป็นจริง เวลาที่นอนหลับสนิท ไม่ปรากฏ
อะไรเลย ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก
ไม่ฝัน สภาพนั้นมีจริง เป็นภวังคจิต แต่เวลาที่ตื่นขึ้นมา มีการเห็นบ้าง มีการได้ยิน
บ้าง มีการได้กลิ่นบ้าง มีการลิ้มรสบ้าง มีการรู้อารมณ์ที่กระทบสัมผัสกายบ้าง มีการ
คิดนึกบ้าง และเวลาที่มีการเห็นแล้ว ที่จะกล่าวว่าเป็นโมหมูลจิต หรือโลภมูลจิต หรือ
โทสมูลจิต หรือกุศลจิต เพราะเหตุว่าไม่ใช่ภวังคจิตแล้ว มีการเห็นสิ่งที่ปรากฏ หรือว่า
มีการได้ยินเสียงที่ปรากฏ มีการได้กลิ่นที่ปรากฏ มีการลิ้มรสที่ปรากฏ มีการรู้เย็น
ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวที่กระทบสัมผัสกาย หรือมีการคิดนึก เพราะฉะนั้น ก็ไม่ใช่
ภวังคจิต แต่ว่าจะเป็นจิตประเภทใด

ท่านผู้ฟังกำลังเห็น ลองคิดดูถึงสภาพของจิต ซึ่งไม่รู้ในสิ่งที่ปรากฏ มีไหม เดิน
ไปนี่ เห็นจริง แต่ไม่ใช่รู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏ เพราะว่าขณะนั้นอาจจะคิดนึกด้วย
ความยินดี ด้วยโลภมูลจิต หรือว่าด้วยความยินร้าย เป็นโทสมูลจิตก็ได้ เพราะฉะนั้น
เวลาที่เราเห็นแล้ว ไม่รู้ในสิ่งที่เห็น ขณะนั้นจึงจะกล่าวได้ว่า เป็นโมหมูลจิต แต่ถ้ารู้ว่า
สิ่งนั้นเป็นอะไร ขณะนั้นไม่ใช่โมหมูลจิต แต่เป็นโลภมูลจิตที่ประกอบด้วยอุเบกขา
เวทนา ไม่ใช่โทสมูลจิต เพราะขณะนั้นไม่ใช่โทมนัสเวทนา

เมื่อรู้แล้วว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร ไม่น่าย ไม่คลายในสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น
ในขณะนั้นจึงเป็นความยินดีในการเห็นและสิ่งที่เห็น เพราะขณะนั้นรู้ว่าเห็นอะไร ไม่ใช่
ในขณะที่ไม่รู้เลย ถ้าในขณะที่ไม่รู้เลย เป็นโมหมูลจิต ไม่ประกอบด้วยโลภะ แต่ว่าใน
ขณะที่รู้ ขณะนั้นถ้าเวทนาไม่ใช่โทมนัสเวทนา ก็ต้องเป็นโลภมูลจิต ที่ไม่น่าย
ไม่คลาย ไม่เกิดสติ ไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ จึงไม่ใช่กุศลจิต และไม่ใช่

โทสมูลจิต แต่เป็นโลภมูลจิต ซึ่งต่างกับขณะที่เห็นแล้วไม่รู้ นี่เป็นความต่างกันของ โภหมูลจิตกับโลภมูลจิต

ถ. ถ้าอย่างนั้น จะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะไหนเป็นโภหมูลจิต ขณะไหนเป็น โลภมูลจิต

ส. โดยชื่อไม่สามารถที่จะรู้ได้ แต่ว่าโดยการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ที่กำลังปรากฏในขณะนั้น จึงจะรู้ได้

ถ. เราสมมติว่า เรากำลังเดินในตลาด เห็นข้าวปลาอาหาร ผักหญ้าต่าง ๆ เต็มไปหมดทั้งสองข้างทาง แต่ว่าเราไม่ได้ใส่ใจเลยสักอย่างหนึ่ง จะเป็นอะไรก็แล้วแต่ เราไม่ได้ใส่ใจ เดินไปเรื่อย ๆ ขณะนั้นจะเป็นโภหมูลจิตได้ไหม

ส. ขณะนั้นเป็นโภหมูลจิต เพราะว่าไม่รู้ แม้ว่าเห็นแล้ว ก็ไม่รู้

ถ. สรุปว่า เห็นแล้วไม่รู้ เป็นโภหมูลจิต

ส. แน่นนอน ไม่ใช่ภวังคจิต เพราะภวังคจิตไม่เห็น แต่เมื่อเป็นโภหมูลจิต คือ เห็นแล้วไม่รู้

ถ. เห็นแล้วรู้ว่า เห็นพื้น เห็นเก้าอี้ เห็นสี ถ้ารู้อย่างนี้เป็นโลภมูลจิตใช่ไหม

ส. เป็นโลภมูลจิต ซึ่งทุกคนมีเป็นประจำจนชิน จนไม่รู้ว่านั้นเป็นลักษณะ ของโลภมูลจิต เป็นลักษณะของอกุศลธรรม เพราะชินมากจนกระทั่งบางท่านกล่าวว่า ท่านไม่มีโลภะ เพราะท่านไม่รู้สึกรู้ว่า มีความยินดี หรือว่ามีความต้องการอะไร เพียงแต่เห็นเท่านั้น แต่ที่จริงแล้ว เวลาที่เห็นแล้วรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร ไม่มีความหน่าย ในการเห็นและในสิ่งที่ปรากฏขณะใด ขณะนั้นก็มีความยินดี ความพอใจในการเห็น และในสิ่งที่ปรากฏ

ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ คือ ปกติทุกท่านคิดกันอยู่ทุกวัน ตั้งแต่ลืมตาจนกระทั่ง หลับตา จิตอะไรคิด โภหมูลจิต ไม่ใช่สภาพจิตที่ไม่รู้อะไรในขณะนั้น ใช่ไหม

ถ้าเป็นสภาพจิตที่ไม่รู้เลยในลักษณะของอารมณ์ที่ปรากฏ ขณะนั้นเป็นโภห- มูลจิตที่เป็นอุทกัจจสัมปยุตต์ คือ ประกอบด้วยอุทกัจจเจตสิก

แต่ถ้าเป็นโมหมูลจิต จะต้องเป็นในขณะที่ไม่รู้ในอารมณ์ เพราะว่าไม่ประกอบด้วยโลภเจตสิก หรือโทสเจตสิก เพราะฉะนั้น ก็ไม่เป็นที่สงสัยที่กล่าวว่า หลังจากที่ถูกสันนิชิตดับไป เป็นภวังคจิต และวิถิจิตแรกเป็นโลภมูลจิต ไม่ว่าจะเป็นในภพไหนภูมิไหนทั้งสิ้น เพราะเพียงลืมตาตื่นขึ้น โลภะก็เกิดแล้วทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะเป็นปัจจัยให้โลภมูลจิตเกิดทางไหน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะดับกิเลสได้ จะต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ว่ากิเลสอยู่ที่ไหน มีลักษณะอย่างไร แต่ถ้าอบรมเจริญสิ่งที่เข้าใจว่าเป็นวิปัสสนา โดยไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง ก็ไม่สามารถที่จะดับกิเลส หรือว่าจะละโลกมุลจิตได้

๓. ขณะที่อ่านหนังสือ รู้ในเนื้อเรื่องของหนังสือทางโลก กับอ่านพระไตรปิฎกแล้วเข้าใจ จิตต่างกันอย่างไร

ส. ต่างกัน ไม่เหมือนกัน เพราะเวลาที่เข้าใจธรรม ขณะนั้นไม่ประกอบด้วยโลภะ ไม่ประกอบด้วยโทสะ ไม่ประกอบด้วยโมหะ ขณะนั้นเป็นกุศลจิต

แต่เวลาที่มีความเข้าใจในทางโลก ขณะนั้นประกอบด้วยโลภะ มีความยินดี มีความต้องการ มีความพอใจในความรู้ันั้น ขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิต

เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ก็คิด ปุถุชนก็คิด พระอริยบุคคลที่เป็นพระโสดาบัน หรือพระสกทาคามี หรือพระอนาคามีก็คิด สามารถที่จะคิดเรื่องเดียวกันได้ แต่จิตที่คิดไม่ใช่ประเภทเดียวกัน

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน มีพระอรหันต์ปะปนอยู่กับ พระอนาคามี พระสกทาคามี พระโสดาบัน และปุถุชน เห็นสิ่งเดียวกัน ได้ยินสิ่งเดียวกัน รู้เรื่องเดียวกัน แต่จิตของพระอรหันต์เป็นมหากิริยาจิต ส่วนจิตของปุถุชน เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล แล้วแต่เหตุปัจจัย แม้จะคิดเรื่องเดียวกัน

๘๓๕

ผู้ที่เป็นปุถุชนเคยคิดเรื่องใด เวลาที่ดับกิเลสหมดเป็นพระอรหันต์ และคิดเรื่องเดียวกัน จิตที่บรรลुकุณธรรมเป็นพระอรหันต์เป็นมหากิริยาจิต แม้ว่าจะคิดเรื่องเดียวกันกับที่เคยคิดเมื่อครั้งที่เป็นปุถุชน ซึ่งความต่างกันอยู่ที่ปัญญา ที่อบรมเจริญจนกระทั่งดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเห็นอะไร ก็ไม่มีปัจจัยที่จะให้โลภมูลจิต โทสมูลจิต โมหมูลจิตเกิด และไม่มีปัจจัยที่จะให้มหากุศลจิตเกิด

เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ว่าจะคิดเรื่องใดก็ตาม เห็นอะไรก็ตาม หลังจากที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว เป็นกิริยาจิตทั้งหมด นี่เป็นความต่างกัน ซึ่งท่านผู้ฟังจะพิจารณาได้ว่า ทำไมจิตจึงต่างกัน ซึ่งก็ด้วยการอบรมเจริญปัญญาจนคมกล้าที่จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม ดับกิเลสได้หมด แม้ว่าจะมีการเห็น การได้ยินเหมือนปุถุชนทุกประการ แต่ไม่มีปัจจัยที่จะให้จิตที่เป็นอกุศลเกิดขึ้นได้เลย สำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์

แต่สำหรับบุคคลที่ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ เดียวนี้กำลังคิด จะให้เป็นกิริยาจิตได้ไหม พอเห็นแล้วก็เป็นกิริยา ไม่เกิดเป็นโลภะ ไม่เป็นโทสะ ไม่เป็นโมหะในขณะนั้น เป็นสิ่งที่ไปไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ต้องรู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า เมื่อเห็นแล้วจิตอะไรต่อจากนั้น ถ้าหลงลืมสติ ต้องเป็นอกุศลแน่นอน และถ้าขณะใดที่ไม่รู้จริง ๆ ในสิ่งที่ปรากฏ ขณะนั้นเป็นโมหมูลจิต แต่ขณะใดที่รู้ จะปราศจากความยินดีไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต ขณะใดที่รู้ในอารมณ์นั้นด้วยความรู้สึกไม่แช่มชื่น ไม่พอใจ ขุ่นเคืองใจ ขณะนั้นเป็นโทสมูลจิต ไม่ใช่จิตประเภทเดียวกันกับพระอรหันต์ ต่างกันมาก เพราะท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติ จนกระทั่งเมื่อเห็นแล้วสติเกิดเป็นมหากิริยา แล้วแต่ว่าจะเป็นญาณวิปยุตต์ หรือญาณสัมปยุตต์

เพราะฉะนั้น ปุถุชนจะกล่าวว่า เมื่อเห็นแล้วไม่เป็นโมหมูลจิต หรือไม่เป็นโลกมูลจิต หรือไม่เป็นโทสมูลจิต ไม่ได้ แต่แล้วแต่ว่าจะเป็นปัจจัยให้โลกมูลจิตเกิด หรือโทสมูลจิตเกิด หรือโมหมูลจิตเกิด

ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน จะเข้าใจความหมาย จะเข้าใจในลักษณะของจิตของพระอรหันต์ใหม่ ว่า ต่างกับปุถุชน เพราะเมื่อปุถุชนเห็นแล้วหลงลืมสติ จึงเป็นโมหมูลจิต หรือโลกมูลจิต หรือโทสมูลจิต แต่สำหรับพระอรหันต์ เมื่อเห็นแล้วไม่ปราศจากสติ จึงไม่เป็นอกุศลจิต และไม่เป็นแม้กุศลจิต เพราะขณะนั้นเป็นมหากิริยาจิต ประกอบด้วยสติ แล้วแต่ว่าจะเป็นญาณวิปัสยุดต์ หรือญาณสัมปยุตต์ แล้วแต่เหตุปัจจัย

ไม่มีปัจจัยที่จะให้กิเลสเกิด จึงมีปัจจัยที่สติจะเกิด แต่ไม่ใช่ว่าจะเป็นปัจจัยให้ญาณสัมปยุตต์เกิดตลอดเวลา เป็นผู้ที่มีสติ ไม่เป็นผู้ที่หลงลืม ไม่เป็นโมหมูลจิต และไม่ใช่มหากุศลจิต เพราะสะสมการเป็นผู้มีปกติอบรมเจริญสติ ไม่ว่าจะมีการเห็น การได้ยิน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สติเกิดเพราะสะสมอบรมมา จนกระทั่งบรรลुकุณธรรมเป็นพระอรหันต์

ถ. เมื่อไม่มีกิเลสแล้ว น่าจะเป็นการรู้สภาพธรรมตลอดเวลา เป็นมหากิริยาจิตญาณสัมปยุตต์

ส. ท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยเป็นกุศลสะสมมา บางขณะท่านก็เกิดจิตที่เมตตา บางขณะก็เกิดกรุณา ในขณะนั้นมีปัญญาเกิดร่วมด้วยหรือเปล่า ไม่มีก็ได้ ใช่ไหม เป็นผู้ที่มีปกติมีเมตตาต่อบุคคลอื่น มีจิตใจดี หวังดี เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีความกรุณา แต่ขณะนั้นไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะเป็นอุปนิสัยที่สะสมมาที่จะมีจิตใจดีอย่างนั้น ฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาดับกิเลสหมดเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ที่จะมีคุณธรรม คือ ความเป็นผู้มีจิตใจดี ที่ไม่ใช่กุศล แต่ไม่ได้หมายความว่า จะต้องประกอบด้วยปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นทุกครั้ง เพราะดับกิเลสหมดแล้ว เพราะฉะนั้น เป็นพื้นของจิต แล้วแต่จะมีปัจจัยให้จิตประเภทไหนเกิด

ถ้าขณะใดไม่ประกอบด้วยญาณสัมปยุตต์ ขณะนั้นก็เป็นมหาภิรียาจิต-
ญาณวิปยุตต์ ไม่ใช่ว่าจะต้องมีปัญญาเจตสิกเกิดอยู่ตลอดเวลา ก็เหมือนอธยาศัย
ของท่านผู้ฟัง บางครั้งก็ประกอบด้วยเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ไม่ได้
หมายความว่ามึปัจจัยที่จะให้เป็นญาณสัมปยุตต์ทุกครั้ง ฉันใด อธยาศัยของ
พระอรหันต์ทั้งหลายก็ฉันนั้น คือ ดับกิเลสหมด แต่แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะมีปัจจัยให้จิต
ที่เป็นมหาภิรียาประกอบด้วยปัญญา หรือว่าไม่ประกอบด้วยปัญญา

ถ. พระอรหันต์มีนิพพานเป็นอารมณ์ ในลักษณะอย่างไร

ส. คำว่า พระอรหันต์ หมายความว่าถึงขณะที่อรหัตตมรรคจิตเกิดขึ้น
รู้แจ้งนิพพาน ทำกิจดับกิเลสที่ยังเหลืออยู่จากการที่ได้บรรลุเป็นพระอนาคามีบุคคล
แล้วให้หมด ไม่มีเหลือเลย เมื่ออรหัตตมรรคจิตดับแล้ว เป็นปัจจัยให้อรหัตตผลจิตเกิด
ต่อ จิตเกิดดับทีละขณะ เพราะฉะนั้น อรหัตตมรรคจิตเกิดขึ้นดับกิเลสขณะเดียว
และกัดับไป ไม่มีกิเลสเหลือเลย เป็นปัจจัยให้อรหัตตผลจิตเกิดรับผล คือ ความสงบ
ซึ่งไม่ต้องดับกิเลส ขณะที่กำลังประจักษ์แจ้งในลักษณะของนิพพานต่อจากมรรคจิต

สำหรับอรหัตตผลจิต เกิดได้ ๒ หรือ ๓ ขณะ แล้วแต่บุคคล หลังจากนั้นแล้ว
เป็นภวังคจิต และมีการระลึกถึงอรหัตตมรรคจิต อรหัตตผลจิต และนิพพานที่เพ็งได้
ประจักษ์แจ้งผ่านไป พร้อมทั้งรู้ว่า เป็นผู้ทีดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท ช่วงขณะนั้นก็
เป็นช่วงของปัญญาที่พิจารณาสภาพธรรมที่เพ็งเกิดและหมดไป หลังจากนั้นแล้ว
บุคคลซึ่งปราศจากแม้กิเลสอย่างละเอียด คือ อนุสัย ไม่ว่าจิตขณะไหนจะเกิดขึ้น
ก็บัญญัติเรียกจิตนั้นว่า เป็นพระอรหันต์ หลังจากทีอรหัตตมรรคจิตและอรหัตตผลจิต
ดับไปแล้ว

ทีถามว่า พระอรหันต์รู้แจ้งนิพพานในลักษณะไหน ก็คือ ในลักษณะทีกำลัง
ประจักษ์แจ้งนิพพานด้วยอรหัตตมรรคจิตนั้นกระทำกิจดับกิเลสทีเหลืออยู่หมด
เป็นสมุจเฉท และเวลาทีอรหัตตผลจิตเกิดขึ้นประจักษ์แจ้งนิพพานต่อ ก็เป็นผลของจิต
ทีได้ดับกิเลสแล้ว เพราะฉะนั้น ก็เสวยสุขโดยมีนิพพานเป็นอารมณ์ ซึ่งไม่ได้ทำกิจ
ปราบกิเลสเหมือนอย่างอรหัตตมรรคจิต และหลังจากนั้นพระอรหันต์ก็มีการเห็น มี

การได้ยิน ซึ่งไม่ได้มีนิพพานเป็นอารมณ์ แต่ว่าปัญญาของพระอรหันต์ โลกุตตรปัญญาที่เกิดกับอรหัตตมรรคจิตต่างกับโลกุตตรปัญญาที่เกิดกับโสดาปัตติมรรคจิต สกทาคามิมรรคจิต อนาคามิมรรคจิต เพราะต้องเป็นปัญญาที่ดับกิเลสที่ยังเหลืออยู่ให้หมดเป็นสมุจเฉท

ถ. ภวังคจิต กับจิตที่แนบแน่นในอารมณ์ มีลักษณะต่างกันอย่างไร

สุ. ต่างกัน เพราะเวลาที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่รู้อารมณ์ทางใจเลย เป็นภวังคจิต แต่เวลาที่จิตสงบ จะต้องมียोगที่ปรากฏซึ่งบุคคลนั้นรู้ว่า ด้วยเหตุใดเมื่อมีอารมณ์นั้นแล้วปัญญาจึงเกิดและสงบ แต่ไม่ใช่อารมณ์อะไรก็ได้ อยู่ดี ๆ นึกขึ้นมาและเข้าใจว่าสงบ ขณะนั้นไม่ใช่สงบเป็นโลกมุลจิต ที่จะพ้นจากโลกมุลจิตนั้นยาก ถ้าปัญญาไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่สามารถพ้นจากโลกมุลจิตได้

ผู้ฟัง ขณะตื่นนอนหลับ ไม่มีอะไรทั้งสิ้น ขณะนั้นเหมือนสาบสูญไป เพราะไม่มีความรู้ ไม่มีตัวตนที่จะมารู้เรื่อง ก็เหมือนไม่มีอะไร

สุ. เหมือน แต่ว่าไม่มีปัญญาที่จะรู้ความจริงในขณะนั้นว่า แท้ที่จริงแล้วเป็นสภาพธรรมที่เกิดดับสืบต่อดำรงภพชาติ จึงมีการตื่น มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการลิ้มรส มีการรู้สิ่งกระทบสัมผัสกาย มีการคิดนึก

เรื่องของโลกะ เป็นเรื่องทีละเอียดจริง ๆ และต้องเป็นปัญญาที่รู้จึงจะจะได้ ถ้าใครไม่รู้ในลักษณะของโลกะตามความเป็นจริง ไม่สามารถที่จะละ ไม่สามารถที่จะเห็นโทษ ไม่ประจักษ์ความเกิดดับ ไม่รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรม เป็นเรื่องละเอียดที่จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง และการปฏิบัติก็เป็นเรื่องละเอียดที่จะต้องรู้ตามความเป็นจริง ตรงตามที่ได้ศึกษาด้วย

ถ. การทำบุญให้ทาน เช่น เราใส่บาตรตอนเช้าทุกวัน ก็อยากได้บุญเพื่อชาติหน้าจะได้เป็นสุข เกิดเป็นตัวตนขึ้น แต่มาคิดถึงเรื่องสติปัฏฐาน เราจะทำอย่างไรให้รู้ว่า ไม่ใช่ตัวตนที่ทำบุญนี้

ส. ยาก เพราะการอบรมเจริญสติปัฏฐาน สติไม่สามารถที่จะเกิดได้ตามความประสงค์ ตามความต้องการได้ในทันที แม้จะเข้าใจว่าสติมีลักษณะอย่างไร สติระลึกอะไร เพราะสติและปัญญาเป็นสังขารชั้น ๖ เป็นสภาพธรรมที่เมื่อเกิดแล้ว สะสมอยู่ในจิต เป็นสังขารชั้นที่ ๖ ที่จะปรุงแต่งให้กุศลจิตเกิดขึ้นประกอบด้วยสติที่ระลึกไว้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏเป็นสติปัฏฐานเมื่อไรก็ได้แล้วแต่สังขารชั้น ๖ ซึ่งไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล

เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานจะเกิดได้ ก็ต่อเมื่อเข้าใจจริง ๆ ในเรื่องลักษณะของสติปัฏฐาน เห็นคุณประโยชน์จริง ๆ ที่จะทำให้รู้ ว่า เมื่อมีการเห็น ซึ่งเป็นของจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลแล้ว ก็ควรที่จะโน้มไปรู้ความจริงว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งที่ไม่ปรากฏทางอื่น ไม่มีคน ไม่มีสัตว์ ไม่มีวัตถุสิ่งของใด ๆ ในสิ่งที่ปรากฏทางตาเลย เป็นเพียงรูปธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถที่จะมองเห็นได้เท่านั้น

เวลาที่กระทบสัมผัสก็อ่อน แข็ง เย็น ร้อน เวลาที่กระทบกับจมูก ก็ปรากฏเป็นกลิ่นต่าง ๆ ไม่ใช่ลักษณะของสีอันวิวัฒนาการที่ปรากฏทางตา

การฟังบ่อย ๆ เป็นสังขารชั้นที่ ๖ ที่จะปรุงแต่ง เป็นปัจจัยให้สติปัฏฐานเกิดระลึกไว้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางหนึ่งทางใดก็ได้ โดยไม่เลือก ไม่เจาะจง

ถ. สติของบุคคลก็ต้องมี ๒ อย่าง ทำบุญอย่างหนึ่ง และกลับมาเป็นสติปัฏฐานอีกอย่างหนึ่ง

ส. สติมีหลายชั้น ขณะใดที่ไม่เป็นไปในกุศล ขณะนั้นไม่ใช่สติ แต่ขณะใดที่ระลึกเป็นไปในทาน ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นสติขั้นทาน จึงระลึกเป็นไปในทานให้ แต่ท่านผู้ฟังก็บอกว่า ต้องการผลของบุญ เห็นกำลังของโลภะใหม่ พันยากจริง ๆ เวลาที่ต้องการผลของบุญจากการให้ทานก็อย่างหนึ่ง เวลาที่ต้องการผลของบุญจากการรักษาศีลวิริยจิตก็อย่างหนึ่ง เวลาที่จิตสงบ ระลึกถึงอารมณ์ของสมถภาวนาและเกิดความสงบขึ้น ก็ยังพอใจยินดีในความสงบนั้นอีก เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ที่จะให้หมดโลภะ จะต้องอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ โดยที่ไม่มุ่งหวังสิ่งใดเลย เพราะเรื่องของปัญญา เป็นเรื่องละเอียด

ส่วนมากท่านผู้ฟังที่ยังไม่มั่นคงในการเจริญสติปัฏฐานรู้ว่า จิตไม่สงบ หลายท่านต้องการอะไร ต้องการให้สงบ เห็นไหมว่า ผิดไปจากจุดประสงค์ คือ การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

กุศลจิตมีหลายขั้น ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เมื่อท่านผู้ใดเห็นประโยชน์ของสติปัฏฐานแล้ว ก็ไม่ใช่ว่าสติปัฏฐานจะเกิดทุกครั้งไปที่จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ บางครั้งอาจจะระลึกถึงคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาที่เข้าใจธรรม ขณะนั้นจิตสงบ หรือว่าระลึกถึงความตาย ซึ่งเป็นของที่แน่นอนว่าเมื่อเกิดมาแล้วก็ไม่มีใครสามารถที่จะยึดถือสิ่งใดไปได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยงมีเกิดก็ต้องมีตาย ขณะนั้นจิตอาจจะสงบ แต่ถ้าใครพอใจที่จะให้สงบอย่างนั้น สติปัฏฐานก็ไม่เกิด เพราะคนนั้นต้องการความสงบยิ่งขึ้น

บางท่านถามว่า ทำอย่างไรจึงจะถึงอุปจารสมาธิ

ต้องการอะไร ต้องการความสงบขึ้นอีก นั่นไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่การละ แต่เป็นเรื่องของความยินดี ความต้องการ ความพอใจในผลของท่าน หรือในผลของศีล หรือในความสงบ

แต่ว่าผู้ที่มีมั่นคงจริง ๆ จะรู้สึกตัวว่า ทำอย่างไรจึงจะละความพอใจในความสงบไม่ได้ต้องการความสงบถึงขั้นอุปจารสมาธิเลย ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นทันที นั่นเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ยากไหม ถ้าไม่รู้ก็ต้องการความสงบอีกแล้ว แต่ถ้าไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริง ก็ไม่มีการที่จะอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมจนกระทั่งประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตน จนดับกิเลสได้

ผู้ฟัง การทำทาน ผมเคยคิด คือ เคยสมทบเงินช่วยออกรายการ จิตคิดเคารพในพระธรรม พระธรรมนั้นมีประโยชน์ ต้องการเพื่อให้ตัวเราเองได้รับฟัง ได้รับประโยชน์ และคนอื่นก็ได้รับฟังด้วย ขณะที่กำลังคิดนั้น เพื่อเคารพธรรม แต่ยังมีอีกชนิดหนึ่ง คือ ยังมีความหวังว่า ทำอย่างนี้จะได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ยังมีคิดอย่างนั้นอีก ความวิจิตรของจิตนี้มากมาย

ส. ความคิดห้ามไม่ได้ แต่คิดแล้วเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เป็นกุศลก็ได้ มีความปลาบปลื้มผ่องใสในกุศลที่ได้กระทำแล้ว และก็รู้อันสงส์ด้วยว่าจะให้ผลทำให้เกิดเป็นเวทนา แต่คิดที่เป็นอกุศลนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือมีความยินดีต้องการที่จะเกิดที่นั่น มีความพอใจ แต่ถ้ารู้ว่าเป็นผลของกุศลที่จะเป็นอย่างนั้น นั่นเป็นความเห็นถูก

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะละเอียดมากที่จะต้องระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมของจิตในขณะนั้นว่า เป็นความติดข้อง เป็นความพอใจที่เป็นโลภมูลจิต หรือว่าเป็นความปลาบปลื้มโสมนัสในกุศล จิตผ่องใสปราศจากโลภะ ในขณะนั้นก็เป็นกุศล

ผู้ฟัง คนส่วนมากทำบุญ หรือทำทานแล้ว รักษาศีลแล้ว ต้องการผลทั้งนั้น อย่างผมบางครั้งให้ทานแล้ว ก็ปรารถนาผลบุญอันนี้ ขอให้มียัญญารู้ทั่วถึงธรรม รู้ทั่วถึงนามรูป ผมก็ปรารถนาอยู่ทุกวัน ต้องการอยู่อย่างนี้ ซึ่งปกติธรรมดาแล้ว คนเราสร้างกุศลจะต้องได้รับผลของกุศล แต่ผลนี้แทนที่จะให้เราได้รับรูป รส กลิ่น เสียง หรือภพภูมิที่ดี ผมไม่ต้องการอย่างนั้น ขอเป็นสติปัญญาเท่านั้น

ส. ถ้าระลึกรู้ทันทีที่ไม่ต้องขอ ไม่ต้องหวัง เพราะผลมีทันที คือ น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่จะเพิ่มความรู้ขึ้น

ผู้ฟัง พูดถึงคำว่า ระลึก ก็เพียรระลึกอยู่ บางทีระลึกแล้วตัวตนก็เกิดแทรก บางครั้งระลึกแล้วไม่รู้เลย บางครั้งก็รู้ภาวะของนามและรูปได้ ก็เพียรระลึกอยู่ แต่เป็นตัวตนเสียเป็นส่วนมาก รู้ว่าสติและปัญญามีประโยชน์มาก จึงไม่ขออะไรทั้งสิ้น นอกจากสติและปัญญาที่รู้ทั่วถึงไตรลักษณ์ของนามรูป

ส. ถ้าขณะนั้นเป็นกุศลจิต ไม่ใช่เป็นความติดข้องต้องการ ก็น้อมนุโมทนา เป็นกุศลก็ได้ เป็นโลภมูลจิตก็ได้ ใครรู้ สังขารขันธปรุงแต่งให้ขณะนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และดับไปอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่คนอื่นจะรู้ได้ หรือแม้แต่ตัวเองที่จะคิดพิจารณา เพราะฉะนั้น ต้องเป็นขณะที่สติกำลังระลึกจริง ๆ เป็นผู้ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจึงจะรู้ชัดว่า ขณะนั้นเป็นกุศล หรือว่าเป็นอกุศล

๘๓๖

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการตรงต่อสภาพธรรม เพราะปัญญาในลักษณะของสภาพธรรมนั้นถูกต้อง กุศลเป็นกุศล อกุศลเป็นอกุศล เพราะสติระลึกทันทีในขณะนั้น และปัญญาอบรมเจริญจนกระทั่งรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

สติปัฏฐานจะเกิดขึ้น ระลึกรู้สภาพที่กำลังคิดอย่างนั้นก็ได้ แล้วแต่ชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร มีปัจจัยที่จะให้สติปัฏฐานเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมลักษณะหนึ่งลักษณะใด สติปัฏฐานก็สามารถที่จะเกิดขึ้นระลึกในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น และปัญญาก็ค่อย ๆ เริ่มเกิดน้อมไปที่จะรู้สภาพที่แท้จริงของธรรมที่กำลังปรากฏว่า เป็นลักษณะของนามธรรม หรือเป็นลักษณะของรูปธรรม เป็นปกติ

ผู้ฟัง ในพระไตรปิฎกมีกล่าวไว้เกี่ยวกับการบวช ซึ่งที่จริงแล้วการเจริญสติปัฏฐานไม่ว่าฆราวาสหรือบรรพชิตก็ได้ทั้งนั้น แต่ในพระไตรปิฎกเขาชักชวนให้บวชจริง ๆ ผมมีเพื่อนซึ่งปกติเขากินเหล้าเมายา คบเพื่อนเที่ยวเตร่ เขาบวชที่แก่งคอยมา ๓ ปีแล้ว ผมไปเยี่ยมและถามถึงข้อปฏิบัติ เขาบอกว่า มี ๙ หรือ ๔ ข้อ จำไม่ได้ เช่น ให้อภัย จะ ถ้าพูดว่าทำ ก็ต้องทำ พูดว่าเลิกเหล้า ก็ต้องเลิกจริง ๆ อาจารย์ที่เป็นพระสอนให้นั่งสมาธิ คุฎฐป และระลึกถึงสังขารของตัวเอง

ส. ท่านผู้ฟังคิดถึงอนาคตมาก ไข่มุข อยากจะบวช และคิดถึงอดีตที่ไปหาเพื่อน ได้ยินได้ฟังอะไรมา เดียวก็นึกถึงอนาคต พออ่านพระไตรปิฎก ก็อยากจะบวชอีก ก็เป็นเรื่องของอนาคตส่วนมาก และเดี๋ยวนี้ละ เสียหาย คิดถึงอดีตอีกแล้วที่เคยพบกันเคยคุยกัน และก็เกิดความเสียหาย ก็เป็นเรื่องอดีตบ้าง อนาคตบ้าง และขณะนี้ ปัจจุบันนี้ละ

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องของความคิดและความหวัง ถึงจะเป็นเรื่องของกุศลจิต ก็เป็นเรื่องที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น เช่น การบวช จะคิดอีก พຼ່ງนี้ก็คิด เดือนหน้าก็คิด ปีหน้าก็คิด ก็ยังคงเป็นเรื่องของอนาคต เพราะยังไม่ได้บวช แต่ว่าขณะนี้ สภาพธรรมกำลังปรากฏ ใช่มั้ย เป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น แทนที่จะคิดเรื่องอยากจะบวช ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะนี้ ไม่ต่างกับตอนที่บวชแล้ว หรือว่ายังไม่ได้บวช ถ้าสติเกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ ต้องทราบว่า จิตคิดถึงอนาคตโดยที่ล่วงลืมนปัจจุบัน เพื่อที่จะได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แม้เพียงชั่วขณะเดียวก็มีประโยชน์มาก เพราะการที่ปัญญาจะเจริญก็เมื่อสติเกิดระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏเท่านั้น ถ้าสติไม่เกิด ปัญญาไม่สามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล แม้แต่การคิดในขณะนั้น ก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป

ถ. สติที่เกิดจากการสำรวจอินทรีย์ กับสติที่เกิดโดยไม่ได้สำรวจมาก่อน ต่างกันอย่างไร

ส. สติมีหลายชั้น

ถ. การสำรวจอินทรีย์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็เป็นไปในสติปัฏฐานเช่นกัน

ส. ตามพระวินัยบัญญัติก็ส่วนหนึ่ง

ถ. จะไม่เป็นการบังคับสติ หรือไม่เป็นตัวตนหรือ

ส. ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิดขณะใด ก็ไม่สามารถที่จะละการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ แต่ก็เป็นกุศล ทางตาก็คือว่า ควรที่จะมองอะไร ขณะไหน อย่างไร ไม่ปล่อยจิตให้เพเลิดเพลีนไปอย่างไร ขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นมีสติ แต่ยังไม่ใช่อสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น ก็มีการสำรวจสังวรเป็นชั้น ๆ

ถ. สำรวจในศีล คือ ระวางอย่าให้ล่วงศีล พอจะเข้าใจ แต่สำรวจที่เกี่ยวกับสติปัฏฐาน ผมยังแคลงใจอยู่

ส. ขณะที่กำลังระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นไม่เกิดอกุศลจิต จะไม่ชื่อว่าสำรวมหรือ และสำรวมละเอียดกว่า เพราะสามารถที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นด้วย ละเอียดกว่าสำรวมขั้นศีล สติเกิด ยับยั้งอกุศล แล้วแต่จะเป็นขั้นใด ขั้นศีล หรือปาติโมกข์ ก็เป็นตามพระวินัยบัญญัติ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ก็รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ไม่ใช่บังคับ ขณะที่กำลังสำรวมตามพระวินัยบัญญัติ สติปัญฐานระลึกอยู่ในขณะนั้นว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เคยวิริตวิจิจุจริตใหม่ ขณะนั้นสติปัญฐานเกิดหรือเปล่า ไม่เกิด ก็เป็นการสำรวมขั้นศีลที่จะไม่กล่าววาทจตุจริต แต่ว่าสติปัญฐานละเอียดกว่านั้น เพราะรู้ลักษณะสภาพของการวิริตในขณะนั้นว่า เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจึงวิริต ไม่ใช่เราเว้น ถ้าเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เมื่อเกิดแล้วต้องดับไปทั้งนั้น คำว่า ไตรลักษณ์ หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

รู้ได้ แต่ยาก ทันทิคงไม่ได้ ต้องรู้ว่าลักษณะนั้นเป็นนามธรรม หรือว่าเป็นรูปธรรมเสียก่อนจนกระทั่งชิน ขณะนี้ชินหรือยัง ทางตายังไม่ทั่ว ไข้ใหม่ เพราะฉะนั้น ก็ยังไม่สามารถที่จะประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจึงมีหลายขั้น และวิปัสสนาญาณก็มีหลายขั้นตามความสมบูรณ์ของปัญญาแต่ละขั้น ซึ่งในขั้นต้นไม่ใช่การประจักษ์การเกิดดับ

สำหรับอารมณ์ของสมถภาวนา ๔๐ ที่ได้กล่าวถึงแล้ว คือ กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ และสำหรับอนุสสติ ๑๐ คือ พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ อุปสมานุสสติ ก็ได้กล่าวถึงแล้ว ต่อไปก็เป็นมรณานุสสติ คือ การระลึกถึงความตาย เป็นอารมณ์หนึ่งที่จะทำให้จิตสงบ

กุศลจิตเกิดได้ถ้ามนสิการ หรือพิจารณาความตายด้วยความแยบคาย แต่ไม่ใช่หมายความว่า ใครก็ตามที่ระลึกถึงความตายแล้วสงบ เป็นไปไม่ได้ จิตที่จะสงบได้จะต้องประกอบด้วยปัญญาที่รู้ว่า ความตายเป็นสิ่งที่แน่นอน ไม่ควรที่จะมีความยินดี มีความติดข้องในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในตัวตน หรือในบุคคลซึ่งเป็นที่ยรัก ที่พอใจ ในวัตถุซึ่งเป็นที่ยรัก ที่พอใจ เพราะไม่มีสิ่งใดเลยที่จะเป็นของเราอย่างแท้จริง แม้แต่สิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนของเราก็ไม่เที่ยง อยู่ได้เพียงแค่อายุซึ่งไม่มีใครสามารถจะรู้ได้

บางท่านอาจจะสิ้นชีวิตตั้งแต่อยู่ในครรภ์ โดยที่ยังเป็นเพียงกลละ คือ ก้อนของรูปซึ่งยังไม่ครบส่วนต่าง ๆ แต่ว่าเมื่อมีปฏิสนธิแล้ว ก็สามารถที่จะมีการตายหรือจุติได้ไม่ว่าจะในระยะเวลายาวสั้นมากน้อยแค่ไหน ซึ่งทุกคนไม่มีโอกาสที่จะรู้ได้เลยว่าชีวิตของท่านจะยาวหรือจะสั้นแค่ไหน

สำหรับท่านที่ระลึกถึงความตายแล้วกลัว ขณะนั้นไม่ใช่มรณสติ เพราะสติไม่เกิดในขณะที่ระลึกถึงความตาย ด้วยเหตุนี้เมื่อคิดถึงแล้วจึงกลัว แต่ถ้าระลึกด้วยปัญญาที่เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ ความไม่เที่ยง การกลัวความตายก็จะน้อยลง แต่ว่าต้องแล้วแต่เหตุปัจจัยด้วย

ทุกคนตอนที่เป็นเด็ก ไม่มีใครที่ไม่กลัวความตาย เด็กทุกคนกลัว บางคนก็คิดว่า ถ้าวันนั้นมาถึงเมื่อไร ก็อยากจะหนีไปให้สุดขอบโลกถ้าสามารถจะเป็นไปได้ แต่เมื่อโตขึ้นก็เห็นว่า ความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย เมื่อมีการเกิดขึ้นก็ต้องมีการตาย เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่การอบรมเจริญปัญญาของแต่ละท่านที่จะรู้ว่า ท่านมีการระลึกถึงความตายบ่อย ๆ หรือไม่ จินตนาการจริง จินตนาการที่จะหวนไหว้น้อยลง ไม่มีการหวาดกลัวความตายเหมือนตอนที่ยังเป็นเด็กหรือตอนที่ยังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาแล้วหรือยัง

สำหรับท่านที่กลัว ท่านอาจจะไม่ได้พิจารณาว่า แท้ที่จริงแล้วที่ท่านกลัวความตายนี้ ท่านกลัวอะไร ซึ่งส่วนมากแล้ว กลัวการพลัดพรากจากความเป็นบุคคลนี้ และจากทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเป็นที่ยรักเป็นที่พอใจที่ท่านยึดถือ ยึดมั่น เกี่ยวข้องในชีวิตนี้

นอกจากนั้น ยังกลัวความเจ็บ ความปวด ความทรมานต่าง ๆ ก่อนที่จะตาย ซึ่งบางท่านอาจจะกลัวมากกว่าความตายจริง ๆ

สรุปแล้วก็คือ กลัวประจวบกับสิ่งที่ไม่รัก เช่น ความทุกข์ ความทรมานก่อนที่จะตาย หรือว่ากลัวการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก คือ จากการเป็นบุคคลนี้ในชาตินี้ ภพนี้ กลัวการที่จะต้องสูญเสียสิ่งที่รักที่พอใจและบุคคลซึ่งเป็นที่รักที่พอใจ แต่ให้ทราบ ว่า ถึงจะกลัวแค่ไหน ก็ไม่พ้น

เพราะฉะนั้น แทนที่จะกลัว ก็นึกถึงบ่อย ๆ ว่า วันหนึ่งต้องจาก ต้องพลัดพราก ต้องเปลี่ยนแปลงแน่นอน ก็จะทำให้รู้สึกชินขึ้นกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว เป็นการพลัดพรากอยู่ทุกขณะ ขณะเมื่อครูนี้อีกก็เป็นขณะหนึ่งในสังสารวัฏฏ์ซึ่งจะไม่กลับมาอีก และสำหรับภพนี้ชาตินี้ ก็เป็นแต่เพียงชาติหนึ่งที่มีการเห็น การได้ยินอยู่ในโลกมนุษย์นี้ในสังสารวัฏฏ์ ซึ่งต่อไปก็ไม่ทราบว่า จะเป็นบุคคลไหน เกิดในภพไหน ในโลกไหน แต่ที่จะไม่เกิดอีกนั้น ไม่มี เพราะฉะนั้น น่ากลัวไหม ความตาย

เพียงแค่เป็นการย้าย หรือเปลี่ยนจากการเป็นบุคคลที่เคยเป็นในชาตินี้เป็นบุคคลใหม่อีกบุคคลหนึ่งในภพหน้า ในชาติหน้า แล้วแต่ว่าบุญกรรม หรือว่า บาปกรรมจะทำให้ปฏิสนธิในภูมิไหน มีกำเนิดอย่างไร มีชาติ มีตระกูล มีลาภ มียศ มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกายต่าง ๆ แต่ไม่ผิดจากชาตินี้ เพราะยังจะต้องเป็นเรื่องของการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และการรู้อารมณ์ต่าง ๆ การคิดนึกทางใจนั่นเอง

เพราะฉะนั้น ชาติหน้าก็ไม่ต่างอะไรกับชาตินี้ ท่านซึ่งมีบุคคลเป็นที่รัก และวัตถุซึ่งเป็นที่รักในชาตินี้ ชาติหน้าท่านก็มีใหม่ เป็นบุคคลใหม่ มีบุคคลซึ่งเป็นที่รักใหม่ และมีวัตถุซึ่งเป็นที่ยินดีที่พอใจใหม่ ดูแล้วก็เหมือนว่า ไม่สูญเสียอะไร แต่ถึงอย่างนั้น การติดในความเป็นบุคคลนี้ในภพนี้ก็มาก จนกระทั่งทำให้ท่านหวั่นกลัว และไม่พอใจเลยที่จะพลัดพราก หรือว่าสูญเสียความเป็นบุคคลนี้ในชาตินี้ไป

เสียตายใหม่ การที่จะเป็นบุคคลนี้ หรือว่าพร้อม ขณะไหนก็ได้ที่จะเป็นบุคคลอื่นตามบุญกรรม แล้วแต่ว่าจะเป็นใคร เพราะฉะนั้น ต้องเร่งประกอบกรรมดี นี่คือจุดประสงค์ของการที่ระลึกถึงความตาย

สำหรับเรื่องของการกลัวความตาย และไม่กลัวความตาย ไม่ใช่มีแต่เฉพาะในปัจจุบันนี้ หรือในยุคนี้เท่านั้น ใน **อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต โยธาชีววรรค ข้อ ๑๘๔** มีเรื่องของบุคคลที่กลัวความตายและไม่กลัวตาย ซึ่งมีข้อความว่า

ครั้งนั้นแล พราหมณ์ชื่อชานูโสณิเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาตะอย่างนี้ มีทิวช้อย่างนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่

ดูกร พราหมณ์ ก็สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตายเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กามอันเป็นที่รักจักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จะต้องละกามอันเป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมรำไร ทูบอกคร่ำครวญถึงความหลงใหล ดูกร พราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

จริงไหม ลองนึกถึงความตายเดี๋ยวนี้ กลัวอะไร

เวลาที่นึกถึงการที่จะต้องพลัดพรากจากบุคคลซึ่งเป็นที่รัก หรือว่าทรัพย์สมบัติที่เป็นที่พอใจ ทำให้ไม่อยากจะเป็นอย่างนั้น ไซ้ใหม่ นั่นคือ อาการที่กลัวตาย

กลัวเฉย ๆ ไม่มีประโยชน์ เป็นอกุศลจิต เพราะฉะนั้น มรณสติทั้งหมด เป็นอารมณ์ซึ่งจะทำให้จิตสงบเป็นกุศล ถ้ารู้ว่ากลัวอบายภูมิ ก็ต้องอบรมเจริญกุศล และจิตจะสงบจากความกลัว

ประการต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความร่ำร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาม มีโรคหนัก อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไปละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมรำไร ทูบออกคร่ำครวญถึงความหลงใหล ดูกร พราหมณ์แม้ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัวถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

ในข้อต้น เป็นห่วงกลัวที่จะต้องพลัดพรากจากกามซึ่งเป็นที่รัก ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ ทรัพย์สมบัติ สิ่งของ หรือว่าญาติมิตรบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่รัก แต่ว่าอีกบุคคลหนึ่ง มีความติด ความห่วงใยในกายอันเป็นที่รัก เปื้อนหรือยังตัวอันนี้ ร่างกายอันนี้ หรือว่ายังพอใจอยู่ ยังไม่อยากจะเปลี่ยนเป็นกายอื่น ตัวอื่น บุคคลอื่นในภพอื่น ยังพอใจอยู่ ไซ้ใหม่ในบุคคลนี้ ในร่างกายนี้ ใครได้ร่างกายอย่างไร มีร่างกายอย่างไร ก็พอใจในร่างกายนี้ ไม่ต้องการที่จะให้สูญไป หรือว่าเสียกายนี้ไป

ประการต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบซ้ำ ทำแต่กรรม

ที่เศร้าหมอง มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง ดูกร ผู้เจริญ คติของคนไม่ได้ทำความดี ไม่ได้ทำกุศล ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัว ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีประมาณเท่าใด เราละไปแล้วย่อมไปสู่คตินั้น เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมรำไร ทุบออกคร่ำครวญถึงความหลงใหล ดูกร พรหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

กลัวอบายเพราะอะไร

ผู้ฟัง ผมกลัวอบาย เพราะผู้ที่บำเพ็ญพุทธานุสสติ ที่มาตรัสรู้นี้ ขนาดสังสมกุศล มามากสักแค่ไหน ก็ยังเวียนตาย เวียนเกิด พลัดพลั้งไปสู่อบาย แล้วตัวเราเล่า ปัญญาบารมีก็ไม่ค่อยมี มีน้อยมาก เราหรือจะไม่ต้องไปอบาย ก็ต้องไปแน่นอน คิดแล้วก็เศร้าโศก เศร้าหมองทุกครั้ง

ส. เป็นอกุศล ขณะนั้น

ผู้ฟัง กลัวจริง ๆ ด้วย พลัดพรากจากสมบัติ รูป รส กลิ่น เสียง ผมไม่หวั่นไหว หวั่นไหวอยู่อย่างเดียว ดูอย่างพระโพธิสัตว์ เท้าที่ผมอ่านในพระไตรปิฎก ไปอบาย ไปเกิดเป็นช้างบ้าง ลิงบ้าง นกบ้าง บารมีของท่านแค่ไหน ลองคิดดู ยังพลั้งไปได้ แล้วอย่างเรา เป็นสิ่งที่แน่ ๆ อยู่แล้ว จะพ้นไปได้อย่างไร รู้แบบนี้แล้ว ผมเศร้าจริง ๆ

๘๓๗

ส. สัตว์รักชีวิตใหม่ เมื่อไปเกิดเป็นสัตว์ ก็รักในชีวิตสัตว์นั้น เป็นช้างก็รักที่จะเป็นช้าง เป็นสุนัขก็รักที่จะเป็นสุนัข เป็นแมวกก็รักที่จะเป็นแมว มีความยินดีพอใจในภพ ในภูมิ ในสังขาร ในบุคคล ในวัตถุซึ่งเป็นที่รักของสัตว์นั้น ๆ ในภพภูมินั้น ๆ

ผู้ฟัง อีกเมื่อไรจะได้กลับมาสู่สุคติภูมิ ชาตินี้ผมเจริญสติปัฏฐานได้แค่นิดเดียว ถ้าไม่ได้เกิดในสุคติภูมิอีก ก็ไม่ได้เจริญ อีกนานเท่าไรจะได้กลับมา

ส. ขอเป็นภพ ๆ ชาติ ๆ ไปว่า กลัวอะไร ในอบายไหน

ผู้ฟัง กลัวไปสู่อบายทั้ง ๔

ส. ในนรกกลัวการทรมานทุกข์ทรมาน ซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม ปัจจุบันชาติที่เป็นมนุษย์ก็กลัวความทุกข์ทรมาน ที่เป็นผลของอกุศลกรรมเหมือนกัน ไข้ไหมไม่พ้น เพราะฉะนั้น ในภูมินรก ก็เป็นความทรมานซึ่งรุนแรงกว่า ร้ายแรงกว่าในภพนี้

ผู้ฟัง ผมหนักใจว่า จะต้องไปแน่ ๆ สักชาติหนึ่ง

ส. มีทางเดียวเท่านั้นที่จะพ้นได้ คือ เจริญปัญญาจนกระทั่งเป็นพระอรหันต์ เป็นพระโสดาบัน มิฉะนั้นแล้ว การเป็นมนุษย์ที่ไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็เกือบจะเหมือนในอบายภูมิ เหมือนกันไข้ไหม มีความทุกข์ทรมานในภูมิที่เป็นมนุษย์ ฉะนั้น ในนรกก็มีความทุกข์ทรมาน มีความหิวกระหายในภูมิมนุษย์ ในเปรตภูมิก็มีความหิวกระหาย

เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นมนุษย์แล้ว เป็นโอกาสพิเศษที่ไม่ว่าจะหิวกระหาย หรือไม่ว่าจะเจ็บปวด ก็สามารถที่จะอบรมเจริญปัญญาได้ เมื่อรู้อย่างนี้ เห็นความเป็นโอกาสพิเศษของการที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ จึงควรที่จะอบรมเจริญสติปัฏฐาน และกุศลทั้งหลายให้เพิ่มขึ้น

ผู้ฟัง คิดถึงเรื่องนี้แล้ว พยายามจะสร้างสติปัฏฐาน สร้างปัญญา สร้างบุญให้มากที่สุด กลัวว่า ตายไปจะไปอบาย

ส. หวังว่าท่านผู้ฟังจะไม่กลัวเฉย ๆ แต่จะอบรมเจริญกุศลทุกประการ ทั้งสติปัฏฐานด้วย

ข้อความต่อไป บุคคลที่กลัวตายประเภทที่ ๔ ซึ่งเป็นประเภทสุดท้าย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนกอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เรามีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมรำไร ทูบอกคร่ำครวญถึงความหลงใหล ดูกร พราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ดูกร พราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

ถ้าท่านผู้ใดยังกลัวความตาย ก็เป็นบุคคลหนึ่งในบุคคล ๔ นี้ แต่สำหรับบุคคล ๔ ที่ไม่กลัวต่อความตายก็มี เป็นบุคคลที่ตรงกันข้ามกับบุคคล ๔ จำพวกตามที่ได้กล่าวแล้ว เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ไม่กลัวความตาย ท่านก็เป็นบุคคลหนึ่งในบุคคล ๔ ซึ่งตรงกันข้ามกับบุคคลที่กลัวความตาย

เวลาที่มีความตายเกิดขึ้น คนที่ตายแล้ว ก็เกิดแล้ว เป็นบุคคลใหม่ ลืมเรื่องเก่าหมด ท่านยังจำเรื่องเก่าได้ไหม เป็นใคร ทำอะไร อยู่ที่ไหน มีกุศลกรรม อกุศลกรรมมากน้อยประการใด มีสุข มีทุกข์ เกี่ยวข้องผูกพันกับบุคคลใดอย่างไร มีทรัพย์สมบัติข้าวของมากมายมหาศาล หรือเล็กน้อยอย่างไร ก็ไม่มีใครสามารถที่จะระลึกได้ แต่ว่าทุกท่านหลังจากที่จุติแล้ว ก็จะมีปฏิสนธิตามกรรมหนึ่งที่ได้กระทำแล้ว ซึ่งจะเป็นกรรมในชาติไหนก็ได้ เหมือนกับที่ท่านได้เกิดแล้วในชาตินี้ ก็ไม่ทราบว่าเป็นผลของกุศลกรรมใดในอดีตอนันตชาติที่ได้กระทำแล้ว

เพราะฉะนั้น สำหรับคนที่ตายแล้ว จะว่าไปแล้วก็หมดเรื่อง ไม่มีการที่จะต้องกลัว ไม่มีการที่จะต้องเศร้าโศก หรือว่าไม่มีการที่จะต้องเสียดาย หรือว่าเสียใจอะไร

ความเสียดาย ความอาลัย ความทุกข์ ความกลัว ความเศร้าโศก เกิดก่อนที่จะตาย เพราะความห่วงใยในกาม เพราะความห่วงใยในกาย ในบุคคลซึ่งเป็นที่รัก ในวัตถุซึ่งเป็นที่รัก เพราะฉะนั้น คนที่ตายแล้ว ก็ปฏิสนธิใหม่ เป็นบุคคลใหม่ มีเรื่องใหม่ทันที แต่บุคคลที่อยู่ ยังไม่ลืมเรื่องนั้น ยังไม่ลืมความเกี่ยวข้องผูกพันกับบุคคลซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็เป็นบุคคลใหม่ทันที จะไปเป็นบุตรธิดาใครก็ไม่มีใครทราบ เกี่ยวข้องผูกพันกับบุคคลใหม่ โดยที่ไม่สามารถจะกลับมาเกี่ยวข้องกับบุคคลเก่าในภพก่อนในชาติก่อนได้ แต่ว่าบุคคลซึ่งผู้ที่เป็นที่รักจากไป ย่อมเศร้าโศก เพราะว่ามีความอาลัยในบุคคลซึ่งเป็นที่รัก ในความเกี่ยวข้องซึ่งเคยผูกพันกันอยู่

สำหรับผู้ที่ไม่เศร้าโศก เมื่อบุคคลซึ่งสนิทสนมคุ้นเคยพลัดพรากไปด้วยความตาย ก็จะมีแต่ผู้ที่เป็นพระอนาคามี และพระอรหันต์ แต่สำหรับผู้ที่ยังเป็นปุถุชน หรือว่าเป็นพระเสขบุคคล ชั้นพระโสดาบัน พระสกทาคามี ก็ยังมีปัจจัยที่จะให้เกิดความโศกเศร้า ความเสียใจ ซึ่งใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค จุนทสูตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ บ้านนาฬิกคาม ในแคว้นมคธ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา สามเณรจุนทะเป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้นนั้นท่านพระสารีบุตรปริณิพพานด้วยอาพาธนั้นแหละ

ครั้งนั้น สามเณรจุนทะถือเอาบาตรและจีวรของท่านพระสารีบุตร เข้าไปหาท่านพระอานนท์ยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี นมัสการท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรปริณิพพานแล้ว นี่บาตรและจีวรของท่าน ท่านพระอานนท์กล่าววว่า

ดูกร อาวุโสจุนทะ นี่เป็นมูลเรื่องที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีอยู่ มาไปกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระองค์

สามเณรจุนทะรับคำของท่านพระอานนท์แล้ว

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์กับสามเณรจุนทะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามเณรจุนทะรูปนี้ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นี่บาตรและจีวรของท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กายของข้าพระองค์ ประหนึ่งจะอมระงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะได้ฟังว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว

แม้แต่ท่านพระอานนท์ ท่านเป็นพระโสดาบันบุคคล แต่เพราะความสนิทสนม ความเคารพ ความคุ้นเคยในท่านพระสารีบุตรเป็นอย่างมาก เมื่อท่านได้ทราบวาทานพระสารีบุตรปรินิพพานเสียแล้ว ก็เลสซึ่งท่านยังไม่ได้ดับหมดเป็นสมุจเฉท ก็ยังมีอยู่พอที่จะทำให้ท่านเกิดความโศกเศร้า ธรรมไม่แจ่มแจ้งในขณะนั้น กายของท่านก็อมระงมไปด้วยความทุกข์ที่ได้ทราบข่าวการปรินิพพานของท่านพระสารีบุตร

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็เปรียบเทียบกับตัวของตนเอง พระโสดาบันบุคคลยังเป็นอย่างนี้ ยังมีปัจจัยที่จะให้เกิดความทุกข์ ความโศก และขณะที่ความทุกข์ ความโศกเศร้าเกิดขึ้น ธรรมย่อมไม่แจ่มแจ้ง สติและปัญญาไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมขณะนั้นตามความเป็นจริง

สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็นพระโสดาบันบุคคล แม้กิเลสมี ก็ไม่รู้ตัว เป็นปกติเป็นประจำวัน ยังไม่เห็นความเป็นนามธรรมและรูปธรรม ยังไม่เห็นความเกิดดับของสภาพธรรมซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จะมีความยึด จะมีความหลงมากกว่าท่านพระอานนท์สักแค่ไหน

เพราะฉะนั้น มรณสติจะทำให้ท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการที่แม้สติจะเกิดชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ให้ทราบว่า ขณะที่สติเกิดเท่านั้นที่ปัญญาจะเจริญได้ ถึงสติจะเกิดน้อย หรือชั่วขณะสั้น ๆ ก็เป็นขณะที่ปัญญาจะเจริญ เพราะขณะที่สติปฏิฐานไม่เกิด ขณะนั้นปัญญาย่อมเจริญไม่ได้ ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคได้ทรงโอวาท เตือนท่านพระอานนท

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร อานนท สารีบุตรพาเอาศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์
หรือวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ ปรินิพพานไปด้วยหรือ

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า

หามิได้ พระเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรมิได้พาศีลขันธ์ปรินิพพานไปด้วย ฯลฯ
มิได้พาวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ปรินิพพานไปด้วย ก็แต่ว่าท่านพระสารีบุตรเป็นผู้กล่าว
แสดงให้เห็นชัด ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ไม่เกียจคร้านในการแสดงธรรม
อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายมาตามระลึกถึง โอชะแห่ง
ธรรม ธรรมสมบัติ และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้น ของท่านพระสารีบุตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท ข้อนั้น เราได้บอกเธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า จักต้องมีความ
จาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น
เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บัณฑิต
ปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไป
เลย ดังนี้ มิใช่ว่าจะมิได้

ดูกร อานนท เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ตั้งอยู่ ลำต้นใดซึ่งใหญ่
กว่าลำต้นนั้นพึงทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่
สารีบุตรปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน
สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บัณฑิตปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภ
ว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ว่าจะมิได้ เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็น
เกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด

ดูกร อานนท ภิกษุมิมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ
มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างใด ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา

และโถมနှံในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโถมနှံในโลกเสีย ดูกร อานนท์ ภิกษุมัตถนเป็นเกาะ มัตถนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างนี้แล

ดูกร อานนท์ ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่เราล่วงไปก็ดี จักเป็นผู้มีมัตถนเป็นเกาะ มัตถนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ พวกภิกษุเหล่านั้นนั้น ที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ

ในพระสูตรนี้ เป็นเรื่องของความตาย คือ การปรินิพพานของท่านพระสารีบุตร ซึ่งนำความทุกข์ ความโศกเศร้ามาสู่ท่านพระอานนท์ แต่พระผู้มีพระภาคทรงนำไปสู่การมีธรรมเป็นเกาะ มัตถนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ การอบรมเจริญสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของมรณสติ ไม่ใช่เพื่อที่จะให้จิตสงบโดยที่ไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสรู้ และไม่ได้ทรงแสดงหนทาง คือ มรรคมรรค ๘ ก็ไม่มีผู้ใดสามารถอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม มัตถนเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่งได้ แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงหนทางที่จะอบรมเจริญปัญญา ที่จะมัตถนเป็นที่พึ่ง มัตถนเป็นเกาะ คือ มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะนั้น จุดประสงค์ก็ไม่ควรจะเป็นความสงบ และควรที่จะรู้ด้วยว่า เวลาที่จิตสงบแล้ว มีความยินดี มีความพอใจในความสงบนั้น หรือว่ามีปัญญาที่จะระลึกรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่สงบนั้นว่า เป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง และไม่หวังสิ่งใด นอกจากอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ด้วยเหตุนี้ มรณานุสสติสำหรับผู้ที่ยังคงในการเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ได้มีความต้องการ หรือว่าไม่ได้มีความพอใจในความสงบที่เกิดขึ้น เพราะระลึกถึงความตายด้วยความแสบคาย ไม่ได้ต้องการเพียงที่จะสงบ หรือว่าจะให้

สงบขึ้น แต่รู้ว่า แม้ขณะที่สงบนั้น ก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และสติปัญญารู้จักลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกับท่านพระอานนท์ เรื่องการปรินิพพานของท่านพระสารีบุตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม คือ การอบรมเจริญสติปัญญารู้แจ้งทั่วท่านพระอานนท์

ท่านผู้ฟังอยากจะสงบขึ้นอีกหรือเปล่า พอรู้ว่าเป็นสมถภาวนา และจะสงบได้อย่างไร แต่นั่นไม่ใช่จุดประสงค์

ในชีวิตประจำวัน กุศลมีหลายขั้น แล้วแต่ว่ากุศลขั้นไหนจะเกิดขึ้น บางครั้งเป็นโอกาสของท่านกุศล บางครั้งเป็นโอกาสของศีล บางครั้งก็มีการระลึกถึงความตายเกิดขึ้นในเมื่อมีปัจจัยที่จะให้ระลึกถึง จะเป็นความตายที่ท่านได้ยินได้ฟังจากบุคคลที่ท่านรู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม ถ้าเป็นการมนสิการอย่างแยบคาย ขณะนั้นก็เป็นความสงบเป็นกุศลจิต แต่อย่าลืม สติปัญญารู้จักจะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม แม้จิตที่สงบในขณะนั้นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน อย่าให้เกิดความต้องการที่จะให้สงบขึ้นอีก เพราะถ้าเป็นอย่างนั้น ขณะนั้นสติปัญญาจะไม่เกิด

ผู้ฟัง พุถึงเรื่องความสงบ ตามที่ผมศึกษาในพระไตรปิฎก รู้สึกว่าไม่น่าปรารถนาเลย ในชาดก ภาสีกว่าจะได้ฌานอภิญญาไม่ใช่ง่าย แส่นที่จะยาก แต่พอมาเจอนารีย้วยวนครั้งเดียวเท่านั้น เหาะอยู่กลางอากาศ ตกลงมาในน้ำเลยทำแทบตาย แค่นี้หมดแล้ว จึงไม่น่าปรารถนา

ส. ถ้าไม่ใช่ในกาลสมัยที่ยังมีพระธรรม คำสอนของพระผู้มีพระภาคในเรื่องการเจริญสติปัญญา ก็เป็นโอกาสของการอบรมเจริญกุศลขั้นอื่น แต่เมื่อมีความเข้าใจในเรื่องการเจริญสติปัญญาแล้ว ก็ควรจะเป็นผู้ที่มั่นคงในการเจริญสติปัญญา เพราะโลกะย่อมจะมีโอกาสเกิดอยู่เสมอ ซึ่งสำหรับผู้ที่ไม่เจริญสติปัญญา ก็ย่อมเป็นผู้ที่ยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสมบัติต่าง ๆ

๘๓๘

แต่สำหรับผู้ที่ฝึกฝนในธรรม ก็ต้องแล้วแต่ความรู้ความเข้าใจของท่าน ถ้าความรู้ความเข้าใจเรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐานยังไม่มั่นคงพอ ก็ยังมีปัจจัยที่จะทำให้ไขว่เขวคลาดเคลื่อน หรือมีความต้องการเกิดขึ้นในธรรมอื่น ๆ เช่น ในความสงบ โดยที่ไม่รู้ความจริงว่า ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน มีบุคคลที่ได้อบรมเจริญสมถภาวนาจนชำนาญแคล่วคล่อง และภายหลังเมื่อได้ฟังธรรม ต้องไม่มีความปรารถนาในความสงบขั้นหนึ่งขั้นใด ต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน แต่เพราะเคยสะสมความชำนาญแคล่วคล่องจากการเจริญสมถภาวนา จึงเป็นปัจจัยให้ความสงบขั้นต่าง ๆ เกิดขึ้น อาจจะเป็นความสงบขั้นอุปจารสมาธิ หรือว่าอาจจะเป็นความสงบขั้นอัปปนาสมาธิ ซึ่งเป็นฉานจิตแต่ละขั้น แต่แม้กระนั้นผู้ที่มั่นคงในการเจริญสติปัฏฐาน ก็ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ละความปรารถนา ละความต้องการในสภาพธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น เห็นว่าสภาพธรรมทั้งหลายเสมอกันจริง ๆ จึงจะเป็นปัจจัยให้ปัญญาคมกล้าขึ้นที่จะแทงตลอดในความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมได้

แต่ถ้าขาดการศึกษา หรือว่าขาดการพิจารณาโดยถูกต้อง เพียงแต่ท่านอ่านบางสูตรในพระไตรปิฎก ท่านก็อาจจะเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงสนับสนุนให้เจริญฉาน จนกระทั่งได้อธิติปาฏิหาริย์ หรือว่าสามารถที่จะระลึกชาติได้ในปฐมยาม สามารถที่จะรู้จุติปฏิสนธิในมัชฌิมยาม และจึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในปัจฉิมยาม แต่ถ้าศึกษาโดยละเอียดจริง ๆ ไม่ได้ทรงแสดงให้เจริญความสงบจนกระทั่งถึงฉานขั้นต่าง ๆ แต่ที่ทรงโอวาทพร่ำสอนอยู่เสมอ คือ เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เจลสูตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง เมื่อท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะปรินิพพานแล้ว ไม่นาน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แทบฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้อุกกเจดนคร ในแคว้นวัชชี

กับพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่งที่กลางแจ้ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงขำเลื่องดูภิกษุสงฆ์ผู้หนึ่งอยู่ แล้ว ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทของเราเนี่ย ปรากฏเหมือนว่างเปล่า เมื่อสารีบุตร และโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัลลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเรา ย่อมไม่ว่างเปล่า ความไม่หวั่นไหวย่อมมีในทิศนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแม่เหล่าใด ได้มีมาแล้วใน อดีตกาล พระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้น ก็มีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับ สารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแม่เหล่าใด จักมีในอนาคตกาล พระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้น ก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เป็นความอัศจรรย์ของสาวกทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมี มาของสาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายจักกระทำตามคำสอน และกระทำตามโอวาท ของพระศาสดา และจักเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและสรรเสริญ ของบริษัท ๔ เป็นความอัศจรรย์ของตถาคต เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของตถาคต เมื่อคู่ สาวกแม่เห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว ความโศกหรือความร่ำไรก็มีได้แก่พระตถาคต เพราะฉะนั้น จะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บัณฑิตปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารภกันว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้

ข้อความต่อไปก็เหมือนข้อความใน **จุนทสูตร** โดยที่พระผู้มีพระภาคตรัสให้ ภิกษุทั้งหลายมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง คือ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม อยู่ ไม่ใช่ทรงให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด ซึ่งไม่ได้เคยอบรมเจริญมานมา ไปปากเพียรที่จะ เจริญความสงบให้จนถึงฉานจิต แต่ว่าพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมให้ภิกษุมีตนเป็น ที่พึ่ง โดยมีธรรมเป็นที่พึ่ง คือ พิจารณากายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม

ถ้าท่านพิจารณาข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยละเอียด ท่านจะได้ความเข้าใจชัดเจนว่า ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราได้บอกเธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า จักต้องมีความจาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน

จริง ๆ แล้ว ท่านผู้ฟังได้อะไรจากของที่รักที่ชอบใจบ้างหรือเปล่า หรือว่าที่จะได้แน่ คือ ความพลัดพราก ได้ความติดข้องในความพอใจของท่านเอง แต่ไม่ได้เป็นอย่างอื่นเลย เพราะฉะนั้นไม่ได้พิจารณากายในกาย ไม่ได้พิจารณาเวทนาในเวทนา ไม่รู้แม้เวทนาของท่านซึ่งขณะนั้นไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีสิ่งซึ่งกำลังเป็นที่รัก เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าท่านมีความรู้สึกยินดีพอใจในสิ่งนั้น และสติปัญญารู้ลักษณะของเวทนา ก็เป็นเพียงความรู้สึกซึ่งเกิดขึ้นแล้วดับไป เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นยินดีในสิ่งที่น่าพอใจ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และก็ดับไป

เพราะฉะนั้น ถ้าปรากฏเป็นความยินดีในสิ่งที่รักที่พอใจ ก็ขอให้พิจารณาจริงๆ ว่า ได้อะไรจากความยินดีพอใจในสิ่งที่รักที่พอใจ นอกจากความติดข้องความยินดีของท่าน ได้ความพอใจเพิ่มขึ้น ได้ความติดข้องเพิ่มขึ้น เพราะไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ที่จะได้จริง ๆ คือ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบใจทั้งหมด

ในคราวก่อนเป็นเรื่องของมรณานุสติ ซึ่งเป็นกุศลที่เตือนใจอย่างมาก เพราะทุกท่านย่อมทราบ ว่า ต้องมีการพลัดพราก ต้องมีการสิ้นสุดจากภพนี้ ชาตินี้ และก็จากไปสู่การเป็นบุคคลอื่นในภพอื่นในวันหนึ่ง ซึ่งไม่ทราบว่า จะช้าหรือจะเร็ว เพราะฉะนั้น มรณานุสติ ก็เป็นอนุสติอย่างดีที่จะทำให้ทุกท่านคิดถึงการเจริญกุศล

แต่ข้อความในพระไตรปิฎกแสดงให้เห็นว่า จุดประสงค์ของมรณานุสตินั้น เพื่อที่จะให้อบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพื่อที่จะได้มีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นเกาะ คือ มีธรรมเป็นที่พึ่ง โดยระลึกถึงลักษณะของกายของเวทนา ของจิต ของธรรม

สำหรับข้อความในพระไตรปิฎก ท่านผู้ฟังจะเห็นจุดประสงค์ของมรณานุสติ คือ การระลึกถึงความตายว่า พระผู้มีพระภาคทรงมุ่งหมายให้พุทธบริษัทอบรมเจริญสติ ไม่ใช่เจริญฌาน ซึ่งหลายท่านที่เดียวในขณะที่ยังไม่ได้คิดถึงความตาย เวลาที่อกุศลจิตเกิด จิตของท่านที่ไม่มั่นคงในการอบรมเจริญสติปัฏฐาน อาจจะต้องการ ความสงบ และต้องการให้สงบขึ้น ๆ โดยที่ไม่เข้าใจจุดประสงค์ที่แท้จริงว่า เมื่อระลึก ถึงความตาย ควรจะเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏที่กาย และเวทนา และจิต และธรรม

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค คิลานสูตร ข้อ ๗๐๘ มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้น แล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตน ๆ) เถิด เราจะเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคามนี้ แล

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าจำพรรษาในเมือง เวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตน ๆ) ส่วนพระผู้มีพระภาคทรง เข้าจำพรรษา ณ เวฬุคาม นั้นแหละ

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว อาพาธกล้าบังเกิดขึ้น เวทนาอย่าง หนักใกล้มรณะเป็นไปอยู่ ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำรัส สติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่ทรงพรันพริ้ง ครั้งนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า การที่ เรายังไม่บอกภิกษุผู้ปฏิบัติ ยังไม่อำลาภิกษุสงฆ์ แล้วบรินิพพานเสีย นั้น หาสมควร แก่เราไม่ ไฉนหนอ เราพึงขับไล่อาพาธนี้เสียด้วยความเพียร แล้วดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประชวรนั้นด้วยความเพียร แล้วทรงดำรงชีวิต สังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประชวรแล้ว ทรงหายจากความ ใช้ไม่นาน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ในร่มแห่งวิหาร

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงอดทน ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงยังอัตภาพให้เป็นไป กายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะอมระงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะความประสวรของพระผู้มีพระภาค แต่ข้าพระองค์มาเบาใจอยู่หน้อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพระพุทฺธพจน์อันใดอันหนึ่ง จักยังไม่เสด็จปรินิพพานก่อน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ก็บัดนี้ ภิกษุสงฆ์จะยังมาหวังอะไรในเราเล่า ธรรมอันเราแสดงแล้วกระทำไม่ให้มีในภายใน ไม่ให้มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่ตถาคต ผู้ใดพึงมีความดำริฉะนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์ยังมีตัวเราเป็นที่เชิดชู ผู้นั้นจะพึงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งแน่นอน

ดูกร อานนท์ ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์มีตัวเราเป็นที่เชิดชู ดังนี้ ตถาคตจักปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งทำไม่อีกเล่า บัดนี้เราก็แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว เกวียนเกายังจะใช้ไปได้ก็เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันทิใด กายของตถาคตก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ยังเป็นไปได้ ก็คล้ายกับเกวียนเกาที่ซ่อมแซมแล้วด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น

ดูกร อานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนิมิตทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมผาสุก เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด

ดูกร อานนท์ ก็ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างใดเล่า ภิกษุในธรรม

วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสีย ดูกร อานนท์ ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล

ดูกร อานนท์ ก็ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา ภิกษุเหล่านั้นจักเป็นผู้เลิศ

พระผู้มีพระภาคตรัสให้เจริญฌานหรือเปล่า แม้แต่เมื่อทรงพระประจวร และท่านพระอานนท์ได้ไปเฝ้ากราบทูลว่า เวลาที่ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคทรงอดทนยังอติภาพให้เป็นไป กายของท่านพระอานนท์ประหนึ่งจะงอมระงมไป เป็นชีวิตประจำวันของท่านพระอานนท์ ซึ่งยังมีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดอกุศลที่ยังมีอยู่ เช่น ความทุกข์ ความโศกเศร้าต่าง ๆ แต่พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสให้ท่านพระอานนท์ ภิกษุทั้งหลาย และพุทธบริษัททั้งหลาย อย่าได้หวังอะไรในพระผู้มีพระภาค เพราะธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว กระทำไม่ให้มีในภายใน ไม่ให้มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลายมิได้มีแก่ตถาคต

ทรงแสดงธรรมทั้งหมดแล้ว ควรที่ภิกษุทั้งหลายจะมีตนเองเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง ซึ่งก็ได้แก่การเป็นผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง ด้วยการพิจารณากายในกาย พิจารณาเวทนาในเวทนา พิจารณาจิตในจิต พิจารณาธรรมในธรรม เป็นเรื่องของฌานหรือเปล่า

ถ. อยากจะทราบว่ พระพุทธเจ้าขับไล่อาพาธ ท่านขับไล่อย่างไร

สุ. พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประจวรนั้น ด้วยความเพียร

ถ. ด้วยความเพียรนั้นทรงทำอย่างไร

สุ. ไม่ว่าจะเป็นพระอรหันต์ หรือว่าผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุดุคฺณธรรมเป็นพระอรหันต์ก็ตาม ย่อมเป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

สำหรับข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนท์ว่า ดูกร อานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนิमितทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมผาสุก

ท่านผู้ฟังจะได้ยินคำว่า เจโตวิมุตติ และ เจโตสมาธิอันไม่มีนิमित

เจโตวิมุตติทั้งหมด เป็นเรื่องของฌานจิต ซึ่งสำหรับพระผู้มีพระภาค ท่านผู้ฟังจะเห็นปัจจัยที่ทรงสั่งสมมาประกอบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เลิศแม้ในเรื่องของฌานสมาบัติและอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ยิ่งกว่าบุคคลอื่นใดทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น สำหรับพระผู้มีพระภาค ย่อมทรงมีเหตุปัจจัยที่จะให้เข้าเจโตวิมุตติอันไม่มีนิमित คือ ขณะที่มโนพพานเป็นอารมณ์นั้นย่อมไม่มีนิमितของสังขารทั้งหลายปรากฏพร้อมกับฌานจิตชั้นต่าง ๆ

สำหรับเจโตสมาธินั้น ได้แก่ ในขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม และปราศจากความยึดถือในนิमितของสิ่งที่ปรากฏนั้นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

จะเห็นได้ว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ก็ย่อมมีเหตุปัจจัยที่จะให้ความสงบขึ้นต่าง ๆ เกิดขึ้น ทั้งที่เป็นฌานสมาบัติและผลสมาบัติ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนิमितทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมผาสุก แต่ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ จงมีธรรมมีเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด

ทั้ง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงประกอบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ทั้งฌานจิตที่เป็นฌานสมาบัติ ผลสมาบัติ และนิโรธสมาบัติ แต่ก็ไม่ได้ทรงโอวาทให้ภิกษุกระทำอย่างอื่นนอกจากตรัสต่อไปว่า เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ซึ่งหมายความว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ตามความเป็นจริง

ถ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง หมายความว่าอย่างไร

ส. ตามข้อความที่ว่า ก็ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ

ไม่ใช่เป็นตัวตนที่จะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้ แต่ว่าเป็นสภาพธรรมที่เป็นมรรคมีองค์ ๘ เกิดขึ้น จึงเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง

ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างไรเล่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ เห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม นี่แหละคือ ธรรมที่เป็นเกาะ ธรรมเป็นที่พึ่ง ได้แก่ การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ๔

ถ. ผู้ที่ทำบุญ รักษาศีล แบบนี้จะเป็นเกาะ เป็นที่พึ่งหรือเปล่า

ส. ยังไม่เป็นเกาะ ยังไม่เป็นที่พึ่ง

๘๓๙

ถ. มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง หมายถึงเจริญสติปัฏฐานอย่างเดียวเท่านั้น

สุ. เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาประกอบไปด้วย ขอกล่าวถึงข้อความใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อุตติยสูตร ข้อ ๗๕๐ สวรรตถินิทาน** มีข้อความว่า

ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเกิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุตติยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

ดูกร อุตติยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ ...

เข้าใจว่าอย่างไรตอนนี้ ธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด ควรพิจารณาโดยรอบคอบ โดยถี่ถ้วนจริง ๆ

ถ. ตามพยานะที่อาจารย์กล่าวมา ก็หมายความว่า ก่อนที่จะเจริญสติปัฏฐาน จะต้องชำระศีลให้ดี และทำความเห็นให้ตรงก่อน อย่างนั้นหรือ

สุ. ถ้าฟังแล้วคิดอย่างนี้ จะต้องทราบ ว่า ทำอย่างไรศีลจึงจะดี จะชำระด้วยวิธีไหน

ถ. ก็น่าคิดอยู่ ถ้าศีลดี ก็หมายถึงศีลไม่ขาดนั่นเอง

ส. ที่ว่าศิลปินนี้ หรือชำระศิลปินให้บริสุทธิ์นี้ ท่านผู้ฟังลองคิดว่า ถ้าปราศจากสติสัมปชัญญะ ศิลปินจะชำระให้ดี ให้บริสุทธิ์ได้ไหม และต้องประกอบด้วยความเห็นอันตรงด้วย

สำหรับผู้ที่มีสติ ย่อมลวงศิลปิน แต่ว่าเมื่อนึกได้ขณะใด เป็นสติ เป็นกุศลธรรม ที่ระลึกได้ และถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน การระลึกในศิลปินที่ขาดไปหรือว่าในขณะที่ลวงศิลปิน ย่อมมิได้รวดเร็วกว่าผู้ที่ไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่แม้ว่าเป็นผู้มีสติปัฏฐาน ก็ยังมีปัจจัยที่จะให้ลวงศิลปินตามพระวินัยบัญญัติได้ แต่ว่าผู้ใดจะรู้ได้อย่างรวดเร็วว่าตนเองลวงและเห็นตามความเป็นจริงด้วยว่า ได้ลวงศิลปินข้อใดไปแล้วตามความเป็นจริง ผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีปกติมีสติ

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ย่อมทำให้รู้ได้ชัดในขณะที่ศิลปินไม่บริสุทธิ์ แม้ในขณะที่อกุศลจิตกำลังเกิดขึ้น ในขณะนั้น ไม่ใช่ในภายหลัง แต่ว่าสำหรับผู้ที่ไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน จะระลึกถึงการขาดศิลปินก็ต่อเมื่อได้ลวงศิลปินไปแล้วเป็นเวลานาน แต่สำหรับผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ในขณะทีอกุศลจิตกำลังเกิดขึ้นปรากฏ สติที่ระลึกได้ในขณะนั้น ย่อมชัด ย่อมละเอียด และย่อมเป็นปัจจัยให้ศิลปินบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

และไม่ใช่ว่าเมื่อศิลปิน มีสติที่ระลึกถึงความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ในขณะนั้นตรงตามความเป็นจริง เป็นผู้ที่มีความเห็นอันตรงแล้ว ผู้นั้นจะหยุดเจริญสติปัฏฐาน เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อใดแล ศิลปินของเธोजักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง อย่าลืม ต้องทั้งสองอย่าง คือ ทั้งศิลปินของเธोजักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง ซึ่งความเห็นจะตรงไม่ได้เลย ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศิลปิน ตั้งมั่นในศิลปินแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เพราะฉะนั้น ไม่มีการหยุดที่จะเจริญสติปัฏฐานเลย

ข้อความต่อไปมีว่า

สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน

ดูกร อุตติยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดเธออาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้วจักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอจักไปพ้นฝั่งแห่งบ่วงมาร

ท่านผู้ฟัง ฟังดูรู้สึกว้า ๆ อยู่เรื่อย ๆ แต่ความหมาย ควรที่ท่านจะมั่นคง ยิ่งขึ้นในอรรถที่ได้ยินได้ฟัง เช่น มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ขณะนี้ สัมปชัญญะมีไหม สัมปชัญญะมีอย่างไร มีสัมปชัญญะ มีสติในขณะนี้ เพื่อกำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ไม่ได้หวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย ลักษณะสภาพของจิต ถ้าเป็นอกุศลจิตเกิดปรากฏ ไม่ได้หวังจะให้เปลี่ยนเป็นความสงบ นั่นจึงจะกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เพราะความตาย มรณานุสสติ ไม่มีใครทราบจริง ๆ ว่าจะมาถึงเมื่อไร สมมุติว่า ท่านจะตายเดี๋ยวนี้ ซึ่งมีหลายท่านพยายามเตรียมตัวเตรียมใจสำหรับขณะที่จะจุติว่า จะทำอย่างไร แต่ถ้าขณะนี้เองจะต้องตาย ท่านจะสงบ หรือท่านจะเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้สภาพของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าท่านยังต้องการจะสงบ ก็ไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะละความยึดถือสภาพ ธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะมรณานุสสติไม่มีใครทราบว่าเมื่อไร เพราะฉะนั้น ถ้าระลึกถึงความตายบ่อย ๆ เนือง ๆ จริง ๆ ไม่ใช่เพื่อให้เศร้าโศก แต่เพื่อที่จะให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นั่นเป็นจุดประสงค์ที่ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมทั้งหมด เพื่อที่จะให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏ เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดนี้กอยากจะสงบ ขณะนั้นลืมมรณสติแล้วใช่ไหม คิดว่ายังมีชีวิตอยู่อีกนาน เมื่อไรสติจะเกิดระลึกรู้ลักษณะของกาย ก็รอไว้ที่หลัง ขณะนี้สงบเสียก่อน แต่ว่าพระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงโอวาทให้ภิกษุทั้งหลายไม่เป็นผู้ที่

เจริญสติปัฏฐาน แม้เมื่อพระองค์ทรงพระประชวร ท่านพระอานนท์ไปเฝ้า ก็ทรงเตือนให้ภิกษุทั้งหลาย มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่พึ่ง คือ เจริญสติปัฏฐาน

ถ้าทุกคนระลึกถึงความตายอย่างถูกต้องจริง ๆ จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าไม่ได้ฟังธรรมบ่อย ๆ ถ้าคิดถึงความตาย ท่านอยากจะทำอะไรเวลานี้ อาจจะไปทำกิจธุระทางโลกให้เสร็จ หรือว่าจะทำอะไร เพราะถึงแม้ว่าจะระลึกถึงความตาย ท่านก็ยังคิดว่ายังไม่เร็วถึงอย่างนี้ ไม่ใช่ในขณะนี้ หรือว่าไม่ใช่ในขณะต่อไป แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้ระลึกถึงความตายซึ่งจะเกิดขึ้นในวันนี้ หรือว่าตอนเย็นนี้ หรือว่าช่วงเวลาที่รับประทานอาหารเช้าคำข้าว ๔ - ๕ คำ หรือว่าขณะที่กลืนกิน เป็นต้น คือ หมายความว่าความตายนั่นอาจจะเกิดขึ้นในขณะไหนก็ได้ ซึ่งถ้าระลึกอย่างนี้แล้ว ก็จะเป็นผู้ที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด

ข้อความต่อไปในพระสูตรนี้มีว่า

ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะขึ้นชม อนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระอุตติยะหลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระอุตติยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย

ถ. ข้อความนี้ก็มาคิดอยู่ ในพระไตรปิฎกจะมีข้อความอย่างนี้หลายแห่ง ภิกษุเหล่านั้น หลีกออกจากหมู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ และบรรลुเป็นพระอรหันต์ ข้อความนี้คล้าย ๆ กับว่า ผู้ที่จะเจริญสมณธรรม จะต้องหลีกออกจากหมู่ เป็นอย่างนี้ทุกทีใช่ไหม

ส. เวลาที่ท่านอยู่ที่ไหน ข้อสำคัญที่สุด คือ ขณะนี้ ความตายเดี๋ยวนี้ ระลึกถึงลักษณะของกาย ของเวทนา ของจิต ของธรรมที่กำลังปรากฏ สำหรับท่าน พระอุตติยะท่านจะไปไหน ท่านก็มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เป็นอย่างนั้น ท่านไม่ต้องกลับบ้าน ท่านไม่ต้องไปตลาด ที่ของท่านอยู่ที่ไหน ท่านก็ไปสู่นั้น นั่นเป็นเหตุปัจจัยของแต่ละบุคคล แต่พระผู้มีพระภาคมิได้ตรัสว่า ให้ไปเสียก่อน และจึงจะเจริญสติปัฏฐาน แม้ขณะที่ทรงโอวาทพระอุตติยะก็ไม่ได้บอกว่า ให้ไปแล้วเจริญ แต่ให้เป็นผู้มี สติสัมปชัญญะ พิจารณากายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม

อาจจะเป็นไปได้ไหม ที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะสิ้นชีวิตลงที่นี่

มรณานุสสติ จุดประสงค์ คือ เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเมื่อระลึกถึงความตาย อย่างรอ หรือว่าอย่าคิดที่จะไปที่อื่น แล้วแต่ว่าตัวท่านจะอยู่ที่ไหนก็ตาม กำจัดอภิชฌา ไม่ได้นึกถึงข้างหน้าเลย สภาพธรรมกำลังปรากฏ ข้อสำคัญที่สุด ทำอย่างไรจึงจะละ ความหวัง ความพอใจในสิ่งที่ยังไม่เกิด แต่ต้องการให้เกิด

ขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏ แทนที่จะหวัง หรือพอใจในสภาพธรรมอื่นที่ยัง ไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ควรที่สติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทันที ไม่ต้อง หวังสภาพธรรมอื่นที่ยังไม่ปรากฏ มีทางเดียว คือ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏทันที มิฉะนั้นแล้วจะไม่ชื่อว่ากำจัดอภิชฌา ยังมีอภิชฌาติดตามอยู่ เรื่อย ๆ โดยที่ไม่รู้ตัวเลย

ถ. ข้อที่ว่า มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกล้าย ๆ กับว่า ถ้าเป็นทางโลก ก็มีความขยันหมั่นเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว มีใจแน่วแน่ที่จะเพียรทำงานให้สำเร็จเรียบร้อย ที่นี้ทางธรรม คือ มีความเด็ดเดี่ยว ตั้งหน้าตั้งตาเพียรเจริญสติปัฏฐานอยู่อย่างเดียว เป็นอย่างนี้ใช่ไหม

ส. ท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่มั่นคงในการเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ แล้วหรือยัง นี่เป็น สิ่งที่สำคัญมาก

ถ. ข้อความนี้สำคัญจริง ๆ ถ้าเข้าใจผิดแล้วจะยุ่งยาก

ส. ท่านผู้ฟังมีใจเด็ดเดี่ยวที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เดี่ยวนี้ โดยไม่ต้องการสภาพธรรมอื่นที่ยังไม่เกิดขึ้น นี่จึงจะเป็นผู้ที่มีใจเด็ดเดี่ยว

อะไรกำลังปรากฏ มีใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ร่าเริง ที่จะระลึกถึงลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงละอภิชฌา ต้องเข้าใจความหมายจริง ๆ ของคำว่า เด็ดเดี่ยว อาจหาญ ร่าเริง คือ เป็นผู้ที่มั่นคงที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏ นั่นแหละชื่อว่า ใจเด็ดเดี่ยว เพราะไม่ได้ต้องการอย่างอื่น ไม่รอ ไม่คอย เด็ดเดี่ยวไหมเวลานี้

ไม่ต้องการความสงบ ไม่หวังที่จะให้ความสงบมั่นคงขึ้น และเวลาที่อกุศลจิต เกิด ก็ไม่ได้ต้องการเพียงสงบ ถ้าต้องการอย่างนั้น ขณะนั้นไม่เด็ดเดี่ยว ไม่มั่นคง ไม่อาจหาญ ไม่ร่าเริง

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะพิจารณาความเข้าใจและความมั่นคงในการเป็นผู้ที่ มีปกติเจริญสติปัฏฐานของท่านได้ด้วยตัวของท่านเองว่า ท่านเป็นผู้เด็ดเดี่ยวหรือไม่ คือ ไม่หวังอย่างอื่น นอกจากมั่นคงจริง ๆ ที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏที่กาย เวทนา จิต ธรรม ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดทั้งสิ้น นั่นคือเด็ดเดี่ยว

ไม่ใช่เด็ดเดี่ยวด้วยความเป็นตัวตน ตั้งใจ พากเพียรที่จะให้บรรลุมรรคผล ในคืนนี้ ในวันนี้ โดยที่ไม่ได้ประกอบด้วยปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความ เป็นจริง

ถ. ในยุคนี้เราเป็นผู้ที่มีปัญญายังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ก็ใช้ความเพียรใน การระลึกสภาพธรรม

ส. ก่อนที่จะเป็นท่านพระอูตติยะในชาตินั้น ก่อนชาตินั้น ความเป็นผู้มีใจ เด็ดเดี่ยวของท่านเป็นอย่างไร ในชาติก่อน ๆ ก่อนที่จะได้บรรลุอรหัตตผล

ท่านก็ต้องเป็นผู้มีใจเด็ดเดี่ยว ที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ ซึ่งในชาติก่อนนั้นยังไม่พร้อมที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ แต่ต้องมีใจเด็ดเดี่ยว แล้วที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏจริง ๆ ไซ้ไหม

ก่อนที่จะเป็นท่านพระอุตติยะในภพชาติที่จะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ชาติก่อน ๆ ท่านได้สะสมปัญญาบารมีและสติปัญญาฐานหรือเปล่า และชาติก่อน ๆ ที่ท่านได้สะสมปัญญาบารมี เจริญสติปัญญา ใจเด็ดเดี่ยวที่จะระลึกถึงลักษณะของกายของเวทนา ของจิต ของธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น ในชาติสุดท้าย ความหมายของใจเด็ดเดี่ยวก็ไม่ต่างกัน คือ เป็นผู้ที่เด็ดเดี่ยวที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเมื่อได้อบรมปัญญาบารมีพร้อมที่จะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ ก็บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ แต่ใจเด็ดเดี่ยว อาจหาญ ว่าจริง ต้องเหมือนกัน คือ ระลึกลักษณะของกาย ของเวทนา ของจิต ของธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ต่างกันที่ว่า ของเราเป็นตัวตนเสียเป็นส่วนใหญ่

ส. แต่ท่านผู้ฟังก็เคยคิดว่า ท่านเด็ดเดี่ยวมาก พากเพียรที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม โดยหวังที่จะได้ผล ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่เด็ดเดี่ยว เพราะเป็นไปกับความหวัง

แต่ว่าการอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องละเอียด ลึกซึ้ง การเป็นผู้มีปกติอบรมเจริญสติปัญญา ต้องละอภิชฌาและโทมนัส ตั้งต้นด้วยการละ และปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรม และละคลายเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อยตามความรู้ที่เกิดขึ้น แต่ต้องเป็นเรื่องละเอียด เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นว่าเรื่องละเอียดนี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมขึ้น ก็ยังมีใจเด็ดเดี่ยว คือ พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยไม่หวัง แต่ถ้ายังหวังตราบใด ขณะนั้นไม่เด็ดเดี่ยวแล้ว เป็นไปกับความหวังแล้ว

เพราะฉะนั้น ท่านพระอุตติยะก่อนที่จะถึงชาติที่ท่านจะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ ท่านต้องมีใจเด็ดเดี่ยวพิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละภพ แต่ละชาติ ไปจนกระทั่งถึงชาติสุดท้าย เมื่อใจของท่านเด็ดเดี่ยวที่จะพิจารณาลักษณะของนามธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาที่ได้อบรมมา อินทรีย์ทั้งหมดที่

ได้อบรมมา ก็พร้อมที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การบรรลุคุณธรรม ขึ้นอยู่กับสติปัญญา อินทรีย์ที่ได้เจริญอบรม พร้อมกับการเด็ดเดี่ยว คือ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที โดยไม่หวังอะไร

ถ. ส่วนมากจะเป็นตัวตนเสียเป็นส่วนใหญ่

ส. แต่ว่าการอบรมเจริญสติปัญญา ต้องเริ่มต้นด้วยการละ อย่าหวังอะไร พิจารณาอบรมเจริญปัญญา เมื่อปัญญาเจริญขึ้น วันหนึ่งย่อมรู้แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ. ข้องใจอยู่ที่ว่า ทำไมอยู่แต่ผู้เดียว

ส. ความหมายของอยู่ผู้เดียวได้เคยกล่าวถึงแล้วในพระสูตร นั่งอยู่คนเดียว แต่ใจคิดถึงคนโน้น คนนี้ คิดถึงอีกคนหนึ่งก็ ๒ คน คิดถึงอีกคนหนึ่งก็ ๓ คน คิดถึงได้ ๔ คน ๕ คน ๑๐๐ คน ๑,๐๐๐ คน ถึงอยู่คนเดียวก็ไม่ชื่อว่าอยู่ผู้เดียว เพราะอยู่กับบุคคลทั้งหลายคนในความคิด แต่ขณะนี้ท่านผู้ฟังสามารถที่จะอยู่ผู้เดียวได้ ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม และปัญญารู้ชัดว่า ไม่มีใครเลย เป็นแต่สภาพธรรมที่กำลังรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีใครเลยทั้งสิ้นในที่นี้ นั่นคือ อยู่ผู้เดียวจริง ๆ

ถ. ขอตัวอย่าง กาย เวทนา จิต ธรรม ที่กำลังปรากฏ

ส. ขณะนี้มีกายใหม่

ถ. ขณะนี้ กายมี

ส. สติระลึกที่กาย

ถ. เวลานี้หรือ ระลึกแล้ว

ส. อะไรปรากฏที่กาย

ถ. ไม่ทราบ ยังเป็นนักเรียนใหม่

ส. บอกว่ามีกายใช่ไหม

ถ. กาย เวทนา จิต ธรรม

ส. ขณะนี้มีกาย ระลึกที่กายว่า มีลักษณะสภาพธรรมอะไรปรากฏที่กาย
ที่ว่ามี เมื่อมี ก็ต้องมีของจริงที่มีลักษณะ จึงจะกล่าวได้ว่ามี

ถ. ทุกวันนี้คนเราไม่ได้อยู่ในความจริง อยู่ในความหลงกลวง ผมก็เห็นว่า
เป็นกาย รูปร่างเป็นคน เป็นผู้หญิง เป็นผู้ชาย จะให้รู้ละเอียดอย่างพระอริยธรรม
ยังรู้ไม่ได้ เพราะว่ายังไม่รู้

๘๔๐

ส. ต้องเข้าใจว่า สติ คือ สภาพที่ระลึกที่ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ขณะนี้อะไรกำลังปรากฏ

ถ. เป็นรูป ระลึกในกาย ก็เป็นรูปกาย

ส. อย่าเลือกระลึกแต่ที่กาย เพราะสติปฏิฐานมี ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม ไม่ต้องเลือก ขณะนี้อะไรกำลังปรากฏเท่านั้นที่สติจะระลึก เพราะสติจะต้องระลึกรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่สิ่งที่อยากจะรู้ จึงพยายามไปรู้ แต่ว่าสติจะระลึกที่ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นี่คือ ใจเด็ดเดี่ยว อาจหาญ ว่าเรารู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่หวังอย่างอื่น ขณะนี้อะไรกำลังปรากฏ

ถ. ที่สติกำลังระลึกรู้เวลานี้ ระลึกว่า กำลังฟังอาจารย์กำลังบรรยายธรรม

ส. มีเสียง ไซ้ไหม

ถ. มีเสียง

ส. และมีสภาพธรรมที่รู้เสียง ถูกไหม

ถ. ไม่ได้คิดไปถึงขนาดนั้น

ส. ยังไม่ต้องคิดอะไรเลย แต่จะต้องเข้าใจ เวลาที่เสียงปรากฏ และที่กล่าว ว่า สติระลึกที่เสียง รู้อะไรขึ้นบ้างขณะที่สติระลึกที่เสียง ถ้าไม่รู้อะไรเลย ปัญญาก็ไม่เจริญ เพราะฉะนั้น เสียงมีจริง สติระลึกที่เสียงได้ และเมื่อสติระลึกที่เสียงแล้ว รู้อะไรบ้างจากการที่ระลึกที่เสียง นี่คือ ผลที่เกิดจากการเจริญสติปฏิฐาน

นึกถึงเสียง หรือว่าระลึกที่ลักษณะของเสียง

ถ. เวทนา จิต ธรรม ก็เหมือนกัน

ส. ยังไม่ต้องพูดถึงข้ออื่น การอบรมเจริญสติปฏิฐาน เป็นการที่สติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ท่านผู้ฟังกำลังจะเข้าใจความหมายของใจเด็ดเดี่ยว คือ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่อยากจะรู้กาย หรืออยากจะรู้เวทนา หรืออยากจะรู้จิต หรืออยากจะรู้ธรรม แต่ขณะนี้สภาพธรรมใดปรากฏแล้วไม่รู้เพราะหลงลืมสติ ก็จะต้องระลึก คือ ระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมนั้นที่กำลังปรากฏแล้วรู้

ถ. เป็นสติปัฏฐานใช่ไหม

ส. ถ้าสติเกิดก็เป็น

ถ. อย่างคนเราเวลาจะตาย มีคนมาบอกว่า ลุงระลึกถึงพระอรหันต์นะ เราก็ระลึกตามเขาไปอย่างนี้

ส. แต่ไม่ใช่สติปัฏฐาน

ท่านจะต้องเริ่มด้วยการรู้ลักษณะของสติ การอบรมเจริญปัญญาไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้โดยไม่รู้อะไร แต่ว่าเมื่อเป็นปัญญาจริง ๆ ปัญญาจะต้องเกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย และก็เพิ่มขึ้น ทัวขึ้น ละเอียดขึ้น อุปการะเกื้อกูลให้ปัญญานั้นคมกล้าขึ้นจริง ๆ เพราะฉะนั้น แม้แต่ลักษณะของสติ สำหรับท่านที่ยังไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ควรที่จะได้ทราบ เพื่อที่ว่าเมื่อรู้ลักษณะของสติแล้ว เวลาที่สติเกิดขึ้น ก็สามารถที่จะระลึกถึงในสภาพที่เป็นสตินั้นว่า เป็นลักษณะสภาพธรรมชนิดหนึ่ง

เพื่อท่านผู้ฟังจะได้รู้ลักษณะของสติ ขอกล่าวถึง **ขุททกนิกาย จุฬนิกาย อจิตตมาณวกปัญหานิทเทศ ข้อ ๙๘** ซึ่งมีข้อความว่า

บทว่า สโต ในอุเทศว่า สโต ภิกขุ ปริพฺพเช

ความว่า ภิกษุมีสติด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ มีสติเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐานในกาย ๑ มีสติเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานในเวทนาทั้งหลาย ๑ มีสติเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานในจิต ๑ มีสติเจริญธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานในธรรมทั้งหลาย ๑

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมีหลายชั้น มีหลายระดับตามอัธยาศัยของผู้ฟัง สำหรับผู้ที่เข้าใจลักษณะของสติปัฏฐานแล้ว และเป็นผู้ที่

อบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว ย่อมสามารถที่จะเข้าใจข้อความที่ว่า มีสติเจริญกายา-
นุสสนาสติปัฏฐานในกาย มีสติเจริญเวทนานุสสนาสติปัฏฐานในเวทนาทั้งหลาย
มีสติเจริญจิตตานุสสนาสติปัฏฐานในจิต มีสติเจริญธัมมานุสสนาสติปัฏฐานใน
ธรรมทั้งหลาย

แต่ถ้าท่านผู้ใดยังไม่เข้าใจชัดเจน ก็จะต้องฟัง และพิจารณา น้อมไปที่จะเข้าใจ
จนกว่าสติจะเกิดขึ้นเมื่อไร ก็จะหมดความสงสัยในสติปัฏฐานทั้ง ๔ แต่แม้กระนั้น
พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงสติประการอื่น ๆ ด้วย คือ

ภิกษุมีสติด้วยเหตุ ๔ ประการแม้อื่นอีก คือ มีสติเพราะเว้นความเป็นผู้ไม่มี
สติ ๑

ต้องเป็นผู้ที่เคยอบรมเจริญสติปัฏฐาน และรู้ว่าขณะที่มีสตินั้น เพราะเว้นความ
เป็นผู้ไม่มีสติ

เพราะนำธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความทำสติ ๑

คือ รู้ว่าสภาพธรรมใดเป็นที่ตั้ง เป็นอารมณ์ของสติ

ท่านผู้ฟังเห็น ได้ยิน สนทนา จนกระทั่งคิดถึงเวลาที่ใกล้จะตายมีคนมาบอก
ดูเป็นชีวิตประจำวัน แต่ชีวิตประจำวันแต่ละขณะ เป็นธรรมที่เป็นที่ตั้งของสติ
ใช่หรือไม่ใช่ นี่จะต้องมีความเข้าใจชัดเจน สภาพธรรมที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน
ไม่ว่าจะเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส คิดนึก สนทนา หรือว่ามีชีวิตประจำวันอย่างไร
ถ้ารู้ว่าธรรมนั้นเป็นที่ตั้งของสติ สติก็ย่อมจะเกิด และเป็นผู้ที่มีสติได้

แต่ถ้าท่านผู้ใดไม่มีการฟังเรื่องสภาพธรรมที่ปรากฏในชีวิตประจำวันว่า
มีลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของสติ จะไม่มีสติเลยตลอดวัน ไม่รู้ด้วยว่า
ธรรมอะไรเป็นที่ตั้งของสติ อย่างเช่น กำลังเห็นอย่างนี้ ก็ไม่ทราบว่าธรรมอะไรเป็นที่ตั้ง
ของสติ ก็เห็นเป็นคน เห็นเป็นวัตถุ เห็นเป็นสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ก็ย่อมจะไม่มี
ความรู้ความเข้าใจว่า ธรรมในขณะนี้เห็นอย่างไรจึงจะเป็นธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของสติ

จะเอาคนมาเป็นที่ตั้งของสติได้ไหม จะเอาวัตถุ จะเอาสิ่งของต่าง ๆ เหมือน
อย่างที่เคยเห็นทุกวัน ๆ มาเป็นที่ตั้งของสติได้ไหม แต่ว่า ภิกษุมีสติด้วยเหตุ ๔

ประการแม้อื่นอีก คือ มีสติเพราะเว้นความเป็นผู้ไม่มีสติ ๑ เพราะนำกรรมเป็นที่ตั้งแห่งความทำสติ ๑ เพราะละกรรมเป็นข้าศึกแก่สติ ๑ เพราะไม่หลงลืมกรรมอันเป็นนิमितแห่งสติ ๑

ทั้งหมดนี้ ถ้าพิจารณาก็จะเป็นปัจจัยให้มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงภิกษุมีสติด้วยเหตุ ๔ ประการแม้อื่นอีก คือ

มีสติเพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยสติ ๑ เพราะถึงความชำนาญด้วยสติ ๑ เพราะความเป็นผู้คล่องแคล่วด้วยสติ ๑ เพราะไม่กลับลงจากสติ ๑

เป็นขณะที่กำลังเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นขั้น ๆ ที่เดียว เช่น มีสติเพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยสติ ในขณะนี้ประกอบด้วยสติหรือเปล่า ผู้ใดกำลังประกอบด้วยสติ ผู้นั้นเป็นผู้มีสติ

เห็นไหมว่า เป็นเรื่องของการอบรมจริง ๆ

ท่านผู้ฟังที่ใจร้อน วันนี้ก็นั่งเสียใจว่า ไม่ค่อยมีสติ อาทิตยหนึ่งแล้วสติก็ยังไม่เกิด แต่นั่นไม่ใช่เรื่องที่จะต้องทุกขร้อนเลย เพราะ ภิกษุมีสติด้วยเหตุ ๔ ประการแม้อื่นอีก คือ ... เพราะถึงความชำนาญด้วยสติ ๑ เวลาที่ยังไม่ชำนาญ กับเวลาที่ชำนาญ ต่างกันมาก ไม่ว่าท่านจะทำอะไร ทุกอย่างใช่ไหม ขณะที่เริ่มทำกับขณะที่ชำนาญแล้ว ย่อมต่างกัน เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่อบรมพากเพียรระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ก็จะเริ่มด้วยขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ แต่เป็นผู้ที่เห็นคุณจริง ๆ ว่า ถ้าขณะนั้นสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาเจริญไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าขณะใดที่สติเกิด เห็นคุณ เป็นขณะที่ปัญญาจะอบรมเจริญขึ้นทีละเล็กทีละน้อยจนกว่าจะเป็นผู้ที่ชำนาญ

และเวลาที่เป็นผู้ที่ชำนาญแล้ว จะไม่หวั่นไหวเลย กำลังดูโทรทัศน์ กำลังสนทนาสนุกสนานเพลิดเพลินกับมิตรสหาย กำลังอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ หรืออะไรก็แล้วแต่ กำลังคิดนึกเรื่องหนึ่งเรื่องใดก็แล้วแต่ ความเป็นผู้ชำนาญ เพราะถึงความ

ชำนาญด้วยสติ สติย่อมเกิดขึ้นในขณะนั้นโดยไม่หวั่นไหว มีใจเด็ดเดี่ยวที่จะพิจารณารู้ลักษณะของสภาพที่คิด ที่กำลังรู้เรื่อง ที่กำลังได้ยิน หรือที่กำลังเห็น หรือที่กำลังสงบ ในขณะนั้น และละความต้องการ แม้จะเป็นลักษณะที่สงบ แต่ถ้ายินดี ขณะนั้นย่อมไม่ละ หรือว่าเมื่อปัญญาารู้แล้วเกิดความต้องการขึ้น ขณะนั้นก็ย่อมไม่ละ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ย่อมเห็นบ่วงของมาร คือ ขณะใดที่มีความยินดีพอใจเกิดแทรกคั่นขึ้น ขณะนั้นติดบ่วงอีกแล้ว ไม่สามารถที่จะพ้นไปจากบ่วงของความยินดี ของความต้องการ ของความพอใจ ไม่ได้ละอภิชฌาและโทมนัสในขณะนั้น

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องที่ต้องอบรมไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะชำนาญ และเมื่อเป็นผู้ที่ถึงความชำนาญ ย่อมมีสติด้วยเหตุ ๔ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีสติเพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยสติ ๑ เพราะถึงความชำนาญด้วยสติ ๑ เพราะความเป็นผู้คล่องแคล่วด้วยสติ ๑ เพราะไม่กลับลงจากสติ ๑

ท่านผู้ฟังกลับลงจากสติบ่อย ๆ ไข้ไหม รู้ตัวหรือเปล่าว่ากลับลงจากสติ เวลาที่สติระลึกรู้ชนิดเดียว คิดต่อแล้ว เป็นตัวตนแทรกเข้ามา กลับลงมาจากสติปัฏฐานที่เมื่อครู่ที่กำลังระลึกลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ กลับเร็วมากสำหรับผู้ที่ยังไม่ชำนาญ มีสติชนิดหนึ่งก็กลับลงจากสติที่กำลังระลึกลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

สภาพธรรมเกิดดับสืบต่อกันทุกขณะอยู่เรื่อย ๆ ผู้ที่ถึงความชำนาญ คล่องแคล่ว สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดดับสืบต่อกันแต่ละลักษณะ สามารถที่จะติดตาม คือ ไม่กลับลงจากสติ ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเป็นนามธรรม หรือจะเป็นรูปธรรมใด ๆ ก็ตาม แต่ถ้ายังไม่ชำนาญ ระลึกรู้ชนิดเดียว กลับลงจากสติอีกแล้ว บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมด้วยความเด็ดเดี่ยว คือ ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยไม่หวั่น

ถ. โดยปกติผู้ที่ชำนาญแล้ว ก็ปฏิบัติได้อย่างนี้ แต่ผู้ที่ไม่ชำนาญ ไม่สามารถจะปฏิบัติได้ และการที่จะกลับจากจากสติ ก็เป็นกันบ่อยเหลือเกิน ทำให้ผมเกิดความเศร้าร้อนขึ้นว่า เราเนี่ยใกล้จะตายทุกที แต่สติเกิดน้อยเหลือเกิน

ส. ประโยชน์ของมรณสติ คือ เมื่อระลึกแล้ว ก็ระลึกที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม

ถ. ข้อนี้รู้แล้ว แต่ชีวิตของเราเนี่ยใกล้จะหมด สติเกิดได้นิด ๆ หน่อย ๆ ไม่รู้ว่าตายแล้วจะไปไหน ถ้าไปอบายก็หมดโอกาส

ส. เวลานี้กายมี แทนที่จะคิดถึงอบาย ก็ระลึกที่กายที่กำลังปรากฏ เวลานี้ เวณามี แทนที่จะระลึกถึงอบาย ก็ระลึกถึงเวทนาที่กำลังปรากฏ

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องสติสำหรับบุคคลต่าง ๆ อธิบาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุผู้มีสติด้วยเหตุ ๔ ประการแม้คนอื่นอีก คือ มีสติเพราะความเป็นผู้มีสติ
เสมอ ๑ เพราะความเป็นผู้สงบ ๑ เพราะความเป็นผู้ระงับ ๑ เพราะความเป็นผู้
ประกอบด้วยธรรมของผู้สงบ ๑

นี่เป็นสติขั้นต่าง ๆ ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างนี้
เพราะว่าบางครั้งก็ระลึกถึงความตายแล้วสงบ ใจใหม่ ยังไม่ใช่ว่าระลึกถึงลักษณะของ
กาย หรือเวทนา หรือจิต หรือธรรม

ข้อความต่อไป

มีสติเพราะพุทธานุสสติ เพราะธัมมานุสสติ เพราะสังฆานุสสติ เพราะสีลา-
นุสสติ เพราะจาคานุสสติ เพราะเทวตานุสสติ เพราะอานาปานัสสติ เพราะมรณา-
นุสสติ เพราะกายคตาสติ เพราะอุปสมานุสสติ สติ ฯลฯ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์
เอกายนมรรค นี้เรียกว่าสติ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไป เข้าไปพร้อม เข้ามา เข้ามาพร้อม เข้าถึง เข้าถึงพร้อม
ประกอบด้วยสตินี้ ภิกษุนั้นเรียกว่ามีสติ

พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงจำกัดแม้แต่อาภรณ์ที่ทำให้จิตสงบ ในวันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่
ว่าจะมีสติปัฏฐาน ระลึกที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรมตลอดเวลา เวลาที่ฟังธรรม

จิตสงบ แต่ยังไม่ปรากฏลักษณะที่สงบ ถ้าความสงบนั้นไม่มั่นคงพอ แต่เวลาที่สงบขึ้น อาการที่สงบย่อมปรากฏ เพราะฉะนั้น ในขณะที่นั้นก็เป็นที่ไปในอัมมานุสสติ

ซึ่งการที่จิตในวันหนึ่ง ๆ จะมีสติระลึกเป็นไปในพุทธานุสสติ หรืออัมมานุสสติ หรือสังฆานุสสติ หรือสีลานุสสติ หรือจาคานุสสติ ก็ย่อมเป็นไปเพราะเหตุปัจจัย แต่ไม่ควรเป็นผู้ที่ไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน หรือว่าแยกกัน เช่น เวลาที่ระลึกถึงคุณของ พระผู้มีพระภาค พุทธานุสสติเกิดขึ้น ในขณะนั้น อย่าให้แยกกับการเป็นผู้มีปกติอบรม เจริญสติปัฏฐาน เพราะแม้ในขณะนั้น สติก็สามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิตที่ สงบ หรือสภาพของเวทนาในขณะนั้น เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า มีสติเพราะพุทธานุสสติ เพราะอัมมานุสสติ เพราะสังฆานุสสติ เพราะสีลานุสสติ เพราะจาคานุสสติ เพราะเทวดานุสสติ เพราะอานาปานัสสติ เพราะมรณานุสสติ เพราะกายคตาสติ เพราะอุปสมานุสสติ และรวมสติอื่น ๆ ด้วย ซึ่งละไว้ทั้งหมด และตรัสต่อไปว่า สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ เอกายนมรรค

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังไม่ควรจะเลือก จะเลือกอารมณ์สมณะนั้น จะเลือก อารมณ์สมณะนี้ ต้องการจดจำ แต่ให้ทราบว่า สติทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสติที่ระลึก เป็นไปในพุทธานุสสติ หรือว่าอัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ หรือสติอื่น ๆ ก็ตาม เป็นจิตที่เป็นกุศลที่สงบ เป็นเบื้องต้นสำหรับสติที่จะระลึก รู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งแล้วแต่ว่าจะระลึกที่ กาย หรือเวทนา หรือจิต หรือธรรม แต่ไม่ใช่ว่าพอสงบแล้ว ต้องการที่จะให้สงบขึ้น ถ้าเป็นอย่างนั้น สติเหล่านั้นไม่ใช่เบื้องต้น เพราะไม่ใช่สิ่งที่สติจะระลึกเป็นไปในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม

ผู้ฟัง พักนี้มีความเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานยิ่งขึ้น ทำให้เข้าใจคำพูดของ อาจารย์ก่อน ๆ ที่กล่าวไว้ อาจารย์กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานจะต้องเจริญใน ชีวิตประจำวันตามปกติ ถ้าทำอะไรขึ้นมาเป็นอารมณ์ชนิดเดียว ขณะนั้นก็เป็นตัวตน คำพูดนี้ผมจำได้ เพราะฉะนั้น ขณะที่สติเกิดขึ้นพิจารณาอารมณ์ จะเป็นกาย หรือ เวทนา หรือจิต หรือธรรม ขณะนั้นก็พิจารณาไปตามปกติ ไม่ต้องทำอะไรขึ้นมา

มีครั้งหนึ่งอยู่ที่บ้าน กำลังอ่านพระอภิธรรมัตถสังคหะอยู่ เด็กมาบอกว่า กินข้าวได้แล้ว ผมก็วางหนังสือ เดินลงมาข้างล่าง ขณะที่เดินลงมา ขณะนั้นก็มีความรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งถึงโต๊ะอาหาร ก็มีความรู้สึกตัว ขณะที่หยิบช้อน หยิบ ตะเกียบ ตักข้าวใส่ปาก ขณะนั้นก็ตักไปตามปกติ แต่ว่ามีความรู้สึกตัว สังเกต พิจารณาไปตามปกติ โดยไม่ได้ทำอะไร ไม่ได้สร้างอะไรขึ้นมา ขณะนั้นเป็นอย่างนั้น จริง ๆ ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐานตามปกติจริง ๆ นั้น ขณะที่สติเกิดขึ้น ขณะนั้นจะเดินอยู่ก็ดี นั่งอยู่ก็ดี ก็เดินไปอย่างนั้น นั่งก็นั่งไปอย่างนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรขึ้นมา และก็พิจารณาในขณะนั้น พิจารณาได้

ส. ขออนุโมทนา ที่ท่านผู้ฟังเข้าใจลักษณะของสติในขณะสติเกิด และ เห็นประโยชน์จริง ๆ ว่า สติย่อมเกิดในชีวิตประจำวัน จึงจะรู้สภาพธรรมตามปกติตาม ความเป็นจริงโดยไม่ต้องทำอะไรขึ้นมาเลย และขณะนั้นที่สติเกิด เด็ดเดี่ยวที่จะไม่ เปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างอื่น

